

Inklúzió a Múzeumban

Inklúzió a Múzeumban

ÖRÖKSÉG |
KULTÚR | POLITIKAI
INTÉZET

Szerkesztette: Makranczi Zsolt
A kötetet tervezte: Kun Dávid
A tanulmányokat írták: Ágoston Eszter, Csapláros Andrea, Farkasné Gönczi Rita,
Molnár József, Samu Csilla, Tóth Kálmán, Tóth Tamás

A fotókat készítették: Balaicz Nárcisz, Baki Orsolya, Kőmíves András,
Molnár József, Sarnyai Krisztina

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni,
adatrendszerben tarolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus,
fényképzési úton vagy más módon – az Örökség Kultúrpolitikai Intézet Nonprofit Kft.
írásos engedélye nélkül közölni.

ÖRÖKSÉG |
KULTÚRPOLITIKAI
INTÉZET

© Szerzők
© Örökség Kultúrpolitikai Intézet, 2023

TARTALOMJEGYZÉK

Makranczi Zsolt: Előszó	7
Csapláros Andrea: Úton a befogadó múzeum felé	8
Farkasné Gönczi Rita: Inkluzív múzeum.....	12
Molnár József: Ajánlás múzeumpedagógiai programok tervezéséhez és megvalósításához a szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű iskolai csoportok bevonására	18
Molnár József: Ajánlás tematikus múzeumpedagógiai programok tervezéséhez a testi, az érzékszervi, az értelmi, a beszéd- vagy más fogyatékos tanulók csoportjainak múzeumi látogatásához.....	26
Samu Csilla: „Közelebb Petőfihez” – Hátrányos helyzetű iskolások a múzeumban és azon túl.....	36
Ágoston Eszter – Tóth Kálmán – Tóth Tamás: A Savaria Múzeum az inkluzív múzeummá válás útján	46

ELŐSZÓ

A Mozaik Múzeumtúra 2022–2023 évadának tervezésekor az egyik fő célkitűzésünk volt, hogy kilépjünk a hagyományos programkínálatainkból és kicsit mélyebben foglalkozzunk egy szakmai területtel, a múzeumi inklúzióval.

Azért döntöttünk az inklúzió mellett, mert amikor végig tekintettük a múzeumi hálózatot, az épületeket, kiállításokat, programokat azt tapasztaltuk, hogy az egyenlő esélyű hozzáférhetőség, a hátrányos helyzetű csoportok fogadása még rendszertelenül van jelen a muzeális intézményekben. Láthatóan még mindig kevés a jól bevált, általánosan használható gyakorlat ezen a területen.

A Mozaik Múzeumtúrával célunk a jó példák megismertetése, egymás segítése, a kölcsönös érdeklődésre alapozott párbeszéd elindítása, amely valódi változást, nyitást és fejlődést, azaz tényleges múzeumi inklúziót hozhat. Az idei évben ennek megfelelően alakítottuk ki programjainkat: inklúziós múzeumpedagógiai mintaprojektet valósítottunk meg a Néprajzi Múzeummal közösen. Az *Inklúzió Mozaik Múzeumtúra Nap a Néprajzi Múzeumban* című programunk eredményességét és sikerességét mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy 2023-ban Múzeumpedagógiai Nívódíjban részesült. A Magyar Nemzeti Múzeummal, valamint a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézettel és a Felelős Szülők Iskolájával együtt *Nyitott terek – Inklúzió a Múzeumban* címmel szakmai napot tartottunk a témához kapcsolódóan fogyatékosügyi szakemberek, tapasztalati szakértők, múzeumi világ képviselői és pedagógusok részvételével.

Az összegyűjtött tapasztalatok, valamint további hazai jó gyakorlatok megosztásával *módszertani segítséget szeretnénk nyújtani a múzeumoknak*. A fizikai akadálymentesítésen túl szeretnénk azt is elérni, hogy az egyenlő esélyű hozzáférés minél szervezesebb része legyen a kiállítások alapkoncepciójának. Elérni, hogy a múzeumi épületek mellett a múzeumokban őrzött tudás, ismeretek mindenki számára hozzáférhetővé, ha úgy tetszik, könnyen érthetővé váljanak. Az inklúzióra figyelő, az egyenlő esélyű hozzáférhetőséget biztosító és ehhez megfelelő stratégiával rendelkező múzeumok biztosíthatják, hogy a társadalom minden tagja megkapja a számára megfelelő és érthető múzeumi élményt, tudást.

Ebben kíván segítségükre lenni jelen kiadványunk!

Makranczi Zsolt
igazgató, Magyar Nemzeti Múzeum
Innovációs és Képzési Igazgatóság

Csapláros Andrea
múzeumigazgató, Savaria Múzeum

Úton a befogadó múzeum felé

Útban egy befogadó, inkluzív társadalom felé: a múzeumok sem állhatnak meg ezen az úton. A múzeumnak mint a tudásátadás egyik helyének és a szabadidős tevékenységek egyik terének – az óvodától kezdve egészen az időskorig – aktívan kell foglalkoznia a hozzáférhetőséggel, mások befogadásának lehetőségeivel.

Az Országgyűlés a 2007. évi XCII. törvénnyel felhatalmazást adott az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2006. december 13-án, New Yorkban elfogadott, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezménye és az ehhez kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kötelező hatályának elismerésére. Az egyezmény nem írja elő az azonnali, teljes körű végrehajtást, hanem célzott, lépésről lépésre történő változást javasol. A lehető legnagyobb mértékű megvalósulás, a teljes körű hozzáférhetőség kifinomult tervezést és kommunikációt igényel, amely magában foglalja a kommunikációs, szolgáltatási és közvetítési koncepciót is. Mindezeknek az eléréséhez a múzeumban, a múzeumok működésében az ehhez tartozó feladatoknak horizontálisan és vertikálisan is egymásba kell fonódnuk.

Mindez alapvető újragondolást igényel. Az ENSZ-egyezmény értelmében vett inklúzió más megközelítést igényel, mint a múltbeli fogyatékossgügyi erőfeszítések. A fogyatékossgal élő embereket ma már nem úgy szemléli a társadalom, hogy mit nem tudnak megtenni. Az integrációs megközelítés eddigi célja az volt, hogy a „kevesebbet” kompenzálja az egyéni alkalmazkodási intézkedésekkel. Az emberi jogokon alapuló inklúziós igény másképpen közelíti ezt meg: a sokféleség jelenségének általános társadalmi felfogása felől.

Az inklúzió minden emberi élet általános tiszteletét és az ehhez szükséges feltételek megteremtését jelenti. Ez mindenképpen paradigmaváltást jelent. A fogyatékossgal élő és fogyatékossgal nem élő emberek közös életének kell lennie a normalitásnak. Következésképpen nem a fogyatékossgal élő személynek kell alkalmazkodnia, hogy megvédje jogait, hanem a társadalmi életet kell eleve lehetővé tenni minden ember – beleértve a fogyatékossgal élőket is – számára. Az ENSZ-egyezmény közvetlenül foglalkozik a múzeumokkal és más kulturális intézményekkel, amelyek kötelesek megfelelő intézkedéseket hozni annak érdekében, hogy a fogyatékkal élők számára biztosítsák a jogot a kulturális életben való részvételhez, másokéval azonos alapon. A cél az akadálymentesítés lehető legteljesebb megvalósítása, de itt nem csupán fizikailag akadálymentes múzeumról van szó. Időközben felváltotta az akadálymentes múzeum koncepcióját az „inkluzív múzeum” vagy az „inkluzív tudásátadás a múzeumban” fogalma. Ahhoz azonban, hogy a múzeumban a gyakorlatban csökkenteni lehessen a hozzáférési nehézségeket vagy megszüntetni a hátrányokat, szükséges az egyes célcsoportok meghatározása és konkrét igényeik és szükségleteik felmérése. Csak így lehet konkrét cselekvési terveket kidolgozni a rendelkezésre álló erőforrásoknak megfelelően. Ebből kiindulva kell megtalálnunk a választ a kérdésre, hogy mit jelent a múzeumi inklúzió a hátrányokkal élők számára.

A múzeumpedagógiai megközelítések túlnyomórészt még mindig az integrációs logika mentén születnek meg, ezek egyrészt az akadálymentesítés szempontjából igyekeznek megteremteni a hozzáférhetőséget, másrészt a speciális igényű embereknek szóló célcsoport-specifikus ajánlatok kialakítására koncentrálnak. Ez, véleményem szerint, nincs teljesen összhangban az inklúzió gondolatával, amely szerint minden szolgáltatást úgy kell megtervezni, hogy az a nagyon különböző emberek számára is hozzáférhető legyen.

Az inklúzió kérdése a múzeumokban is fejben dől el. Szemünk előtt kell tartani a tényt, hogy egyre inkább nő társadalmunkban azoknak a fiataloknak a száma, akik hallás- és látássérüléssel, valamint tanulási nehézségekkel, gyakran hal-

mozott sérüléssel együtt járó betegségekkel küzdenek. A jövőben egyre több óvoda és iskola vállalja fel az inkluzív feladatokat, magától értetődő lesz, hogy a múzeumlátogatáskor az óvodai csoportokban vagy az iskolai osztályokban fogyatékkal élő és nem fogyatékkal élő fiatalok is részt vesznek. Együtt érkeznek a múzeumba, együtt vesznek részt a programokon. (1. kép)

Az életkor növekedésével a látás-, hallás- és mozgássérültek, valamint a kognitív károsodással vagy demenciával élők aránya is nagyobb lesz. Az érintettek abszolút száma, az emberek átlagéletkora növekszik. Ezzel egyidejűleg magasabb lesz a száma azoknak is, akik már abba az életszakaszba értek, amikor potenciálisan több idejük jut a szabadidős tevékenységekre.

Ezek az igények azt mutatják, hogy a múzeumi inklúzió nem egyszerűen a formális kritériumoknak való megfeleléssel érhető el, és nem is kizárólag a múzeumpedagógusok feladata. Az inklúziós munka megköveteli, hogy a múzeumigazgatók, kurátorok, kiállítástervezők és -rendezők, múzeumpedagógusok összefogjanak, és következetesen foglalkozzanak a pedagógia módszertani sokszínűségével. A vakok, gyengénlátók vagy kerekesszékesek számára biztosított akadálymentesítés és speciális múzeumpedagógiai ajánlatok nem tesznek egy múzeumot inklúziós intézménnyé.

Mikor válik egy múzeum véleményem szerint inkluzív intézménnyé? Először is, a múzeumoknak úgy kell kialakítaniuk az intézményhez (beleértve a honlapot és egyéb online felületeket is) való hozzáférést, hogy a fogyatékkal élők szívesen látottnak érezzék magukat, és önállóan meg tudják tervezni és szervezni látogatásukat. Másodsor, a kiállítás tartalmát az inklúzió szempontjai szerint kell áttekinteni. Hogy ez pontosan mit jelent az egyes intézmények, gyűjteményeik és témáik számára, meg kell vitatni és végig kell gondolni. Ez talán a legnagyobb kihívás, mert az egész intézményt érinti. Továbbá az ismeretterjesztésnek mindig több érzékszerven, valamint különböző információs utakon keresztül kell hozzáférést biztosítania. Harmadszor, inkluzív tudásátadási formákra is van igény. Ezek olyan rendezvények, tárlatvezetések vagy műhelyek, amelyek minden látogatónak szólnak, és a fogyatékkal élők számára is hozzáférhetőek.

Úgy gondolom, hogy az inklúziót a társadalom egésze számára jelentkező kihívásként kell értelmezni. A cél egy olyan inkluzív életkörnyezet kialakítása, amely nagyobb társadalmi részvételhez és társadalmi önrendelkezéshez vezet. A múzeumok számára ez nem csupán azt jelenti, hogy speciális célcsoportok számára speciális tevékenységeket kínálnak, hanem azt is, hogy olyan feltételeket teremtenek, amelyek biztosítják a múzeum teljes hozzáférhetőségét, akadálymentesítését és használhatóságát. Ahhoz, hogy az akadályokat egyáltalán felismerjük, szükséges az elköteleződés kialakítása a kulturális kínálatunkkal és a fogyatékoság megértésének hatékonyságával kapcsolatban. Az inklúziós gondolkodás tehát mindenekelőtt kihívást jelent maguknak a kulturális intézményeknek, ezen belül a múzeumoknak. A múzeumi inklúzió összetett feladat, alapvető és nélkülözhetetlen befektetés egy igazságosabb és befogadóbb társadalomba. Azok a múzeumok, amelyek az inklúziót átfogó feladatként értelmezik, és aktívan elkötelezettek a megvalósítása mellett, hozzájárulnak ahhoz, hogy minden embernek lehetősége legyen adottságaitól függetlenül a kultúra megtapasztalására.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről <https://www.berliner-museumsverband.de/barrierefreiheit/>

Checkliste zur Konzeption und Gestaltung von barrierefreien Ausstellungen des Landesverbands der Museen zu Berlin, 2011: <https://www.berliner-museumsverband.de/wp-content/uploads/2021/04/02-checkliste-sehen.pdf>

Barrierefreiheit in Kultur und Freizeit. Nutzbarkeit von Museen für Seh- und Gehbehinderte im Vergleich, Reihe Leipziger Impulse zur Museumspraxis, Markus Walz (Hrsg.), Band 3, Berlin 2011.

Das barrierefreie Museum. Theorie und Praxis einer besseren Zugänglichkeit, Patrick S. Föhl, Stefanie Erdrich, Hartmut John, Karin Maaß (Hrsg.), Bielefeld 2007.

Wege zur Kultur. Barrieren und Barrierefreiheit in Kultur- und Bildungseinrichtungen, Schriften des Deutschen Hygiene-Museums Dresden. Köln, Weimar, Wien 2012.

Das inklusive Museum – Ein Leitfaden zu Barrierefreiheit und Inklusion, Berlin 2013.

Raum. Macht. Inklusion. Inklusive Räume erforschen und entwickeln. Hrsg. Mirjam Hoffmann et all. Bad Heilbrunn 2023.

Farkasné Gönczi Rita
gyógypedagógus, könnyen érthető kommunikáció szakértője

Inkluzív múzeum

„A művészet kapcsolatokat teremt, olyan szálakat sző, amelyeknek semmi közük a rokoni, nemzeti vagy területi összetartozáshoz.”
Nadya Tolokonnikova

A hozzáférhetőség a gondolatainkban kezdődik, és a tetteinkben körvonalazódik. Életünk egyre több területén jelenik meg ennek kapcsán az inklúzió fogalma. De mégis mit jelent a múzeumi világban?

Induljunk ki a múzeum önmeghatározásából, hogy lássuk, mit rejt magában és mit kíván mutatni magából. A 2022-ben az ICOM által elfogadott új definíciója alapján *„A múzeum a társadalom szolgálatában álló, nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyitvatartás számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”*¹

A múzeumok fenti összetett önmeghatározása segít tájékozódni a múzeumok céljáról, melynek része a társadalommal való aktív kapcsolódás. Hogyan tekinthet ezek alapján a múzeum a látogatóinak diverzitására? Érdemes az integráció és az inklúzió fogalomkörének körüljárásával gondolkodni erről, amely alapján minden múzeum megtalálja a saját erősségét a társadalmi bevonásban.

Integráció a múzeumokban

Az integráció az értelmező kéziszótár alapján akár egy folyamatban a különálló részek egységgé szerveződését jelenti, mely alapján a különálló rész beolvad az egészbe (Juhász, 1989). Nevezhetjük ezáltal beillesztésnek is, amikor a múzeumok a saját közegüket meghatározzák a szakmai ismereteik és tapasztalataik mentén, majd ahhoz adnak fogódzót a látogatóknak a befogadáshoz. Mondhatni, nyitottság a látogatók felé egy sajátos „szemüvegen” keresztül. Például sok múzeumban az állandó kiállítások tudományos eredményeken alapuló bemutatása megköti a látogató saját élményének alakulását, hisz csupán a valóság leképeződését láthatja, nem alkothat sajátos összefüggéseket. Pedig a kiállítás mint a kultúra rekonstruált eleme jelentéseket közvetít, ami sokkal inkább a látogató élményeit, saját metafora alkotását teszi lehetővé (Karm, Leete, 2018). A látogatók bevonása a múzeumi narratívák kialakításában erősíti a kultúra terjesztése mellett a közösségi tevékenységet is. Ehhez a folyamathoz nem elegendő látogatói csoportok szelektív bevonása, hanem a diverzitás jelentőségét figyelembe vevő széles körű nyitottság. Az elmúlt időszakban az integráció megjelenése a múzeumokban ezt a törekvést támogatja.

Magyarországon elsősorban a közneveléshez kapcsolódik az integráció fogalma, melynek különböző változatai alakultak ki (Csányi, 1993). Az integráció esetén olyan befogadásra kell gondolnunk, ahol az intézmény nem változtat a működésén, alapvetően a fogyasztó személytől várja a változást (Földes, 2003). Mára az integráció több fajtája megtalálható a múzeumok szolgáltatásai között is, melyek előnyei és hátrányai egyaránt érezhetők.

¹ A meghatározás forrása: <https://icomhungary.hu/hu/node/85>

A **spontán integráció** a múzeumban megjelenik, mikor a munkatársak nem veszik észre a „láthatatlan” fogyatékosági állapotot, így például a múzeumpedagógiai foglalkozás során a múzeumpedagógus próbálja a különböző nehezítő tényezőket kezelni, legyen az a módszer vagy a kiválasztott eszköz.

Spontán integráció valósulhat meg továbbá a múzeumban, amikor a látogatók maguk végigjárják a tárlatokat segítség nélkül.

A **lokális integráció** esetében csak egy kisebb közegben vehetnek részt a diverzitás egyes csoportjai, vagyis térben közelebb kerülnek másokhoz. Ilyen példák a különböző fogyatékosággal érkező kislétszámú csoportoknak szervezett múzeumpedagógiai foglalkozások. Például egy gyengénlátó csoportnak külön tartanak foglalkozást, ahol a módszerek és bemutatandó tárgyak sorában hangsúlyosan a gyengénlátó személyek számára hasznos adaptációk jelennek meg. Törekedhetnek a kontrasztos alak-háttér vagy a tapintható tárgyak biztosítására. A foglalkozás során a tevékenységekre hosszabb időt tervezhetnek a múzeumpedagógusok. A példában szereplő módosítások elvégezhetőek szakirodalomból szerzett ismeret alapján, viszont így elmarad a múzeumpedagógus saját tapasztalata. Éppen emiatt az adaptációk tervezése során mindig érdemes tapasztalati szakértőket, érdekvédelmi szervezeteket bevonni.

A lokális integráció előnye, hogy a múzeumpedagógus a célcsoportra összpontosíthat, nem terheli munkáját a túl széles spektrumú eltérés. Könnyebben határozza meg a témát, állítja össze a programot, gyűjti be, és szükség esetén módosítja az eszközöket. Külön előnye, hogy a csoport egyéni szükségleteire könnyebben reagál, halványabbak a differenciálás határai. Például egy mozgássérült gyermekcsoporttal dolgozva kérdés, hogy egyhelyben, statikusan dolgoznak, vagy mozgás várható a térben, amire esetleg több idő szükséges. A tevékenység során fix helye van a résztvevőknek, elkerülve a tolongást, átláthatatlanná váló mozgást a többi látogatótól.

A lokális integráció hátránya nem a múzeum szempontjából jelentős, hanem a látogató csoport szempontjából. Sok esetben a csoportban érkező fogyatékos gyermekek alapvetően is valamilyen szegregált formában tanulnak, így kevés a lehetőségük a társadalmi részvételre. Számukra az ilyen foglalkozások az ismeretszerzést, képességfejlesztést támogatják, viszont a múzeum közösségi oldalának átélését már nem.

A **szociális integráció** már egy következő szint, amikor az előző példában említett múzeumpedagógiai foglalkozás szegregáltan történik, viszont a foglalkozás előtti és utáni időben a gyengénlátó gyermekcsoport szétszéledve megtekint egy kiállítást vagy részt vesz a múzeum egy nyitott programján. Ezekben a közösségi időszakokban szociálisan kapcsolódhatnak egymáshoz az emberek alkalomszerűen vagy rendszeresen.

Ez a fajta integráció a múzeumpedagógus foglalkozását tekintve továbbra is homogénebb, könnyebben kivitelezhető, viszont a résztvevő gyermekek számára is hasznosabb, hisz már van kapcsolódási lehetőségük az aktuális múzeumi közösséghez. A kérdés, hogy valóban mennyire nyitott a megszólított közösség szociális kapcsolódásra. Hogyan tud felkészülni a sikeres együttműködésre, vagy annak hiányában inkább visszahúzódik, ezzel gátolva a fogyatékos személyek kapcsolódását.

A **funkcionális integráció** a legszorosabb együttműködési forma, amikor a példában említett gyermekcsoport helyett közösségi múzeumpedagógiai foglalkozás valósul meg. Részleges vagy teljes integrációról beszélhetünk ebben az esetben.

A részleges integráció esetén a múzeumpedagógiai foglalkozás csak egy része nyitott mindenki számára, a többi időben szegregált munka folyik. A teljes integráció esetén mindenki részese lehet a foglalkozásnak a diverzitás jegyében.

Ez a fajta integráció a múzeumpedagógus számára kihívást jelenthet, mert a különböző szükségletekre reagáló tevékenységsort kell kidolgoznia, melyből mindenki vihet magával valamilyen ismeretet, megélést, tapasztalatot, képességváltozást. A résztvevők számára viszont a lehető leghatékonyabb forma a közösségi részvétel szempontjából.

A **fordított integráció**, amikor a többségi társadalom kisebbségként van jelen egy múzeumi programban. Erre lehet példa fogyatékos gyermekeknek szervezett múzeumi program, amely során esetleg egy-két gyermek látogató csatlakozik.

Ebben az esetben a múzeumpedagógus feladata már jóval szerteágazóbb. Hangsúlyossá válik a differenciálás a feladatok nehézségében és mennyiségében, vagy akár a ráfordított időben.

Inklúzió a múzeumban

Amíg az integráció a beilleszkedést várja, addig az inklúzió fogalma alatt a közös alakulás által történő egyesülést értjük. Nem csak a beilleszkedő fél aktivitása jelentős, hanem a befogadó fél változása is, hogy közös pontokat találva alakítsák ki az együttélést, a közös szemléletet és szükség esetén az egyenlő esélyű hozzáférést.

A múzeumi inklúzió az intézmény számára a látogatóval kapcsolatos újszerű megközelítést jelenti. Az eddigi kiegészítő jellegű aktivitástól elmozdul a diverzitás folyamatos jelenlétének elfogadása felé, melyhez a szolgáltatásait az állandóság és együttműködés jegyében igazítja. Ez a szemlélet túlmutat az eddig bemutatott múzeumi integrációs tevékenységeken, melyek több megakadási pontot rejtenek magukban. Például a múzeumok hiába biztosítanak kedvezményeket bizonyos célcsoportok számára, ha maguk a kiállítások nem szólítják meg őket, illetve nem biztosított az egyenlő esélyű részvételük. A már bemutatott integrált múzeumpedagógiai foglalkozások szervezése jelentős kezdeményezés, viszont szigetszerű jelenség a múzeum terében, amelyet elhagyva a látogató speciális szükségletével magára marad.

Az inklúzió egyet jelent a múzeumok teljes körű hozzáféréssel, amely megfelel a Magyarország által is ratifikált *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény* hatályát elismerő, 2007. évi XCII. tv. 30. cikk 1. pontjában meghatározottakkal. Vagyis a fogyatékos személyek egyenlő eséllyel hozzá kell férjenek az emlékművekhez, a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez, a kulturális anyagokhoz és a kulturális tevékenységekhez.

A jogszabály szerinti múzeumi felépítés és működés kialakítása elsősorban a diverzitás elfogadását, az ahhoz való igazodást támogatja, így a látogatók számára gondolnánk hasznosnak. A törekvés mögött meghúzódó hasznossági szempontok sora sokkal árnyaltabb.

A múzeumok mint a múltunk, a kultúránk bemutatásának letéteményesei egyben a szűkebb és tágabb közösségünk terei is, ahol mint a turizmus ágazata biztosítják egyéni érzelmi és kognitív jellegű élményeinket. A múzeum szolgáltatásai a látogatók számára olyan szubjektív megélést biztosítanak, ami összekapcsolódik a szórakozásnak, az értékes idő megosztásának és a tanulásnak az élményével (Chiscano, Jiménez-Zarco, 2021).

Az inklúziós szemlélet alapján a múzeumba történő bejutás, a kiállítások megtekintése, a szolgáltatások igénybe vétele mindenki számára hozzáférhető, miközben a múzeum mint közös tér a diverzitás megélésének pontja. A korábbi példa alapján a múzeumpedagógiai foglalkozás inkluzív formájáról akkor beszélhetünk, amikor különböző gyermekcsoportok együtt vannak jelen egy múzeumi térben közös aktív tevékenységben, amely igazodik minden résztvevő egyéni szükségletéhez.

Az inklúzió irányába nem elegendők a szigetszerű kezdeményezések, melyek a kezdő időszak elengedhetetlen részei, hanem intézményi szinten szükséges a diverzitás irányába történő elköteleződés. A látogatói közösség mint partner közép-pontba helyezése a múzeumok inklúziós záloga.

IRODALOMJEGYZÉK

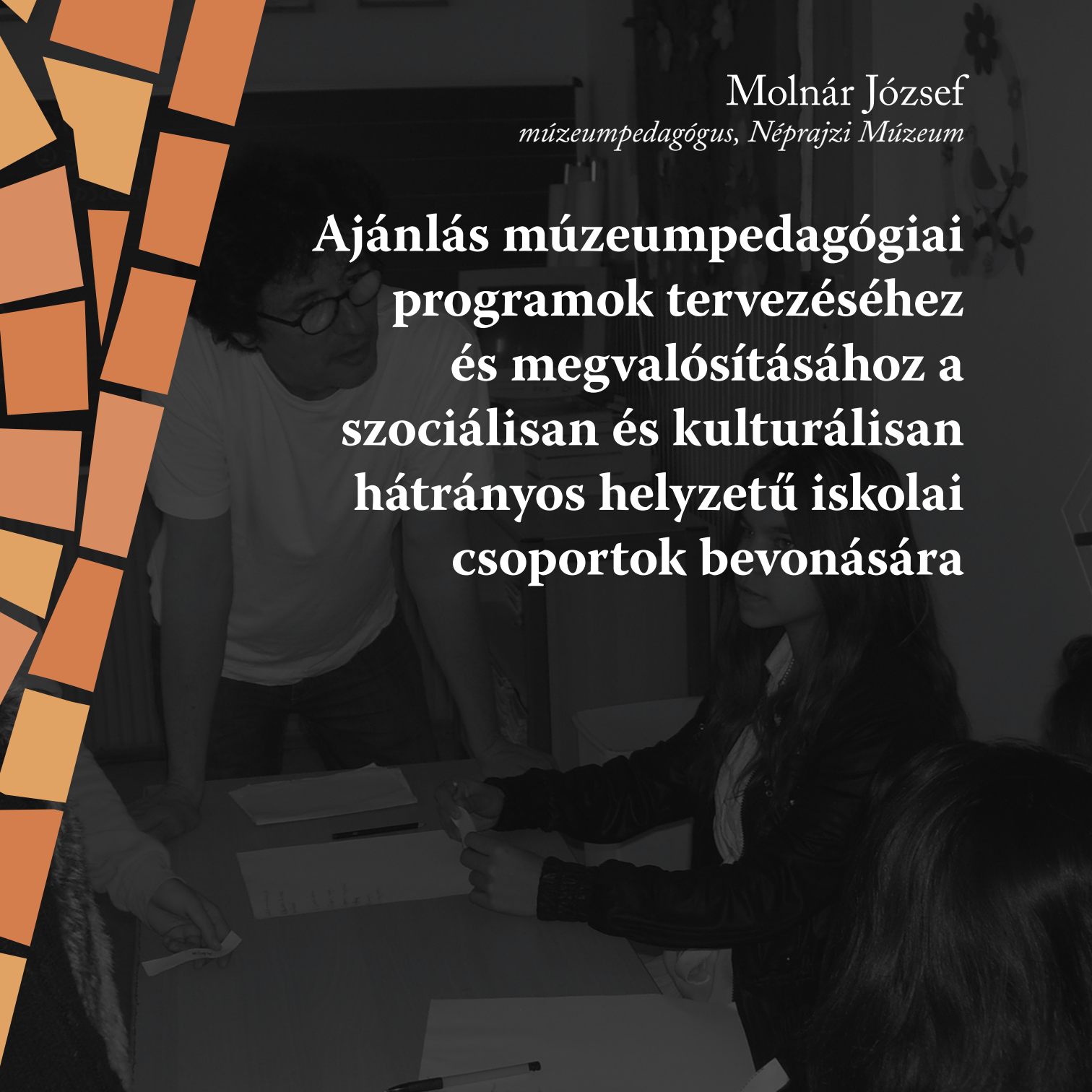
Chiscano, Monica Cerdan, Jiménez-Zarco, Ana Isabel (2021). Towards an Inclusive Museum Management Strategy. An Exploratory Study of Consumption Experience in Visitors with Disabilities. The Case of the CosmoCaixa Science Museum. *Sustainability*, 13(2)

Csányi Yvonne (1993). *Együttnevelés. Speciális igényű tanuló az iskolában*. OKI Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest

Földes Petra (2003). Speciális szükséglet vagy fogyatékoság? A befogadó pedagógia helye a magyar közoktatásban. Beszélgetés Dr. Csányi Yvonne-nal. *Új Pedagógiai Szemle*, 1, 67–73.

Juhász József (1989). *Magyar Értelmező Kéziszótár* I. kötet. Akadémia Kiadó, Budapest

Svetlana Karm, Art Leete (2018). Az etnográfiai látványosság etikája. Az Észt Nemzeti Múzeum finnugor kiállítását előkészítő folyamat tanulságai. In (szerk. Foster, Földessy, Hajdu, Szarvas, Szeljak) *Többszólamú múzeum. Néprajzi múzeumi dilemmák a 21. század elején*, Néprajzi Múzeum, Budapest, 186-207.

Molnár József
múzeumpedagógus, Néprajzi Múzeum

**Ajánlás múzeumpedagógiai
programok tervezéséhez
és megvalósításához a
szociálisan és kulturálisan
hátrányos helyzetű iskolai
csoportok bevonására**

Bevezetés

„...a tanuló társadalommal a nem tanulók, a tanulni nem akarók, a nehezen tanulók, a nehezen taníthatók, a nem taníthatók társadalmának többsége áll szemben”¹ – írja Mayer József oktatáskutató.

Ez az állítás több kérdést is felvet, amit a múzeumpedagógusoknak és a tanároknak is érdemes végiggondolni. Mit jelenthet a tanuló társadalom szembenállása a nem tanulók csoportjával? Kiből áll és hogyan alakul ki a nem taníthatók csoportja? Miért érezhetik ellenséges környezetben magukat? Mi magyarázhatja ezt a jelenséget, és hogyan jelenik meg egy heterogén csoporton belül? Hogyan tudjuk ezt a problémát a múzeumpedagógiai foglalkozásainkon kezelni?

Iskola

Ha belegondolunk, a kisgyerekek az oktatási intézményekben történő szocializációjuk során már az óvodai nevelésben is sokszor találkoznak a győztesek és vesztesek, az okosak és buták, az ügyesek és ügyetlenek kategóriáival. Ezeket a jelzőket nevelőik és a szülei is használják, és a játékok versenyhelyzeteiben a mintát követve ők is alkalmazzák. Ez a rangsorolás az iskolában az érdemjegyekkel tovább folytatódik, elmarasztalják őket, gyakori a fekete, vagy más szóval mérgező pedagógia. Ez a jelenség később folytatódik a felnőtt élet szinte minden területén is, a munkahelytől a médián keresztül a politikai közbeszédig és a közgondolkodásig. Kisgyerekek nevelése kapcsán szokás hangoztatni, hogy fontos a kudarcűrő képesség. Ez valóban így van, ha mellette sikereket is érnek el. De mi a helyzet azokkal, akiket szinte kizárólag csak kudarcok érnek? A társadalmi megítélés a sikerhez kapcsolja a gazdagságot, a boldogságot, az elégedettséget. A szegénység a boldogtalanság és a sikertelenség szinonimája.

A szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű diákok jellemzői, hogy éhesen, fáradtan, hiányos felszereléssel érkeznek az iskolába. Nincs szabálytudatuk, csúnyán beszélnek, agresszívek, figyelemkoncentrációjuk gyenge. Nem önállóak, tanáraiktól állandó segítségre és ösztönzésre van szükségük, jellemző rájuk a külső motivációra való igény.²

Az ebbe a csoportba tartozók úgy érzik, magukra hagyják őket. Elveszítik reményüket, motivációjukat, és feszültségek, indulatok ébrednek bennük, ami pedig a társadalmi elvárások elutasításához, devianciához vezethet. Jellemző a frusztrációtűrés alacsony foka, amelynek következménye az agresszivitás. Az iskolai teljesítményükre jellemző a hiányos ismeret és hiányos szókinccs, az alacsony értő olvasási szint. Ezek a gyerekek erősen tanárfüggők, lassan haladnak, gyakran leragadnak egy feladatnál, és csak a pedagógus segítségével tudnak továbbmenni. A tanulói csoportokon belül is olyan feszültségek keletkezhetnek, amelyeket csak módszertanilag felkészült pedagógusok képesek több-kevesebb eredménnyel kezelni. Ezeknek a hátrányoknak a leküzdése évek alatt az iskolai oktatásban sem egyszerű feladat. Sok esetben a pedagógusok eszköztelenek. Az iskolai elvárások értelmetlenek.

Ugyanakkor a szakirodalomban megemlítenek bizonyos erősségeket, amikre esetlegesen támaszkodhat a tanár vagy a múzeumpedagógus. Ezek a pozitív tulajdonságok sok esetben ellentmondanak az előbb felsorolt negatív tulajdonsá-

¹ Mayer József: A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok kialakulása, a felzárkóztatás lehetőségei.

<http://ofi.hu/hatranys-helyzetu-tarsadalmi-csoportok-kialakulasa-felzarkoztatasi-lehetosegei> (2023.04.20.)

² Torrance, E. P. (1968) Finding hidden talents among gifted disadvantaged. *The Gifted Child Quarterly*, 12/1968.

goknak. Ilyen előforduló tulajdonság a nagy önkifejezési igény, a zene és a képzőművészet szeretete. Szívesebben alkalmazott kifejezőeszköz a vizualizált ábrázolás és a nem verbális kifejezési módok. Megfigyelhető a konkrétumok iránti fogékonyság, kíváncsiság. Ebben a csoportban is megfigyelhető az új dolgokra való nyitottság, a kísérletezésre való hajlam, de a humorérzék és a kockázatvállalás is. Szeretik a kreativitást, a többféle megoldást megengedő feladatokat³. Ezeket a képességeket viszont elveszíthetik, kibontakozásukat tönkretelheti a frusztráció. A jól strukturált, kiszámítható oktatást kedvelik⁴. Eredményesen csak egyéni, differenciált oktatással fejleszthetők. Jellemző az erős kötődés tanáraikhoz.

Család

A kulturálisan és szociálisan hátrányos helyzetű, sokszor csonka családokban a szülők sok esetben alkalmi munkákból vagy kizárólag segélyekből tartják el a családot. Jellemzőek a lakhatási problémák és a rossz egészségi állapot. Ez a helyzet akár generációkon keresztül is jellemző. A családok fogyasztása szűkös, amiben a kulturális fogyasztásra már nem jut pénz. A kultúra nem is jelent számukra értéket. Utazásra nem tudnak költeni, környezetükből nehezen tudnak kimozdulni, sőt a gyerekek utazása a szülőkben gyakran túlzott aggodalmat kelt. A család sok esetben diszfunkcionális. A gyerekek jövőképe nem alakul ki, céljaik rövid távúak, a mindennapi élet szükségleteire koncentrálnak, vagy pedig a kontrollálatlan médiafogyasztás hatására irreálisak, tévesek. Egyszerre jellemző rájuk a magányosság és a szegényes kortárs kapcsolatok mellett a baráti csoportok negatív hatása. Az egész családra jellemző a szociális készségek hiánya.

Múzeum

A család és az iskola meghatározó szerepe mellett milyen feladatai vagy esetleges eredményei lehetnek a múzeumoknak a hátrányok csökkentésében? Mit és hogyan tehetnek a múzeumpedagógusok és a kurátorok?

Szemponatok

A program tervezésekor fontos figyelembe venni a résztvevők korát, kulturális háttérét, érdeklődési körét és előzetes iskolai ismereteit. A programokat úgy kell tervezni, hogy relevánsak és érdekesek legyenek a célközönség számára. Generációk nőttek fel múzeumok nélkül. A korszerű múzeumnak lehet esélykiegyenlítő funkciója is, de ehhez el kell érnie a hátrányos helyzetű gyerekeket. Ahhoz, hogy sikerüljön bevonni őket, nem elég egy jó óraterv kidolgozása. Először meg kell érteni őket. A múzeumpedagógusnak meg kell találnia azt a témát, vagy programsorozat esetén azt a tematikát, amelyet a szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetben élők is magukénak éreznek. Ezeknek a témáknak a köre természetesen mérhetetlenül széles, a feladatunk az, hogyan tudjuk ezeket a témákat közel hozni, átélhetővé tenni azok számára, akiknek a kulturális ismeretei szűkösek, kevés tapasztalatuk van a világról a szűkebb környezetük ismeretén kívül. Fontos, hogy

---

³ Maker, J. (1982). *Curriculum development for the gifted*. Rockville, Aspen Publications.

⁴ Baldwin, A. (1982). Identify gifted minority children. *Gifted Child Newsletter* 3/1982.

a diákok azt tapasztalják, hogy a kiállítás és a foglalkozás róluk szól. Ez természetesen nem csak azt jelenti, hogy ezek a csoportok direkt módon megjelennek, képviselve vannak a kiállítások anyagában. Ez is fontos kapcsolódás lehet, de nem kizárólagos. A foglalkozás témáját kell úgy meghatározni, hogy az érdekes legyen számukra. Volt olyan hátrányos helyzetű csoportom a múzeumban, akik között cigány tanulók is voltak, de mereven elzárkóztak az elől, hogy a cigánysággal szembeni előítéletekéről beszéljünk. Viszont nagyon érdekelte őket a demokratikus rendszerek működése, a konszenzusra jutás módszertana vagy a véleménynyilvánítás szabadsága. Örömmel és felelősséggel vettek részt ezekben a feladatokban és játékokban. A praktikus, a mindennapi élethez kapcsolódó ismereteket értékelik, ezek tűnnek fontosnak számukra. Ezek a témák például a földműveléshez, az állattartáshoz, a lakhatáshoz vagy a kézművességhez kapcsolódnak. Ha a múltat jelenként tudják megélni, akkor leköti a figyelmüket a téma. A személyes történetek, az „ez tényleg megtörtént, ők valóban éltek?” kérdésekre adott hiteles válaszok fogják meg őket.

L. Ritók Nóra a Skanzenben múzeumpedagógusoknak tartott előadásán felhívta a figyelmet, hogy az egységes viszonyulás biztosan kudarchoz vezet. Meg kell ismerni a halmozottan hátrányos helyzetű településeken élőket, a helyzetüket. Ezek a gyerekek nem működnek passzív befogadóként. Csak az aktív bevonódással érhetjük el a céljainkat. Az élmény legyen fókuszban. Ha a múzeumpedagógiai óra nem volt sikeres, azért nem a HHH gyerek hibáztatható.

A szentendrei Skanzenben több foglalkozás is az életmódhoz kötődik. A múzeumpedagógusok megtapasztalták, hogy a hátrányos helyzetű tanulók milyen aktívak és lelkesek az állattartáshoz és földműveléshez vagy az ételkészítéshez kapcsolódó foglalkozásokon. A fizikai munka, a konkrét eredmény, a mit miért csinálunk összefüggéseinek megtapasztalása feloldotta kezdeti szorongásaikat. Az új, a váratlan és érdekes helyzet, az iskolában tapasztaltaktól eltérő ismeretek és tevékenységek együttműködésre és aktív részvételre ösztönözték őket. Megosztották korábbi tapasztalataikat egymással, az otthoni környezetben szerzett tudásuk értékessé vált. A gyerekek egymás közötti viszonyrendszere is megváltozott a foglalkozáson. Az iskolai oktatásban rosszul teljesítő diákokra rácsodálkoztak a többiek, a gyakorlati tapasztalatok értékessé váltak. Az iskolában kialakult jó tanuló-rossz tanuló hierarchia érvénytelenné vált. Azok a gyerekek kaptak dicséretet, pozitív visszajelzést, akiknek a formális oktatásban ilyen élménye a legritkább esetben van. Ez nemcsak a hátrányos, tanulási nehézségekkel küzdő diákok értékelését, megbecsülését változtatta meg a társaikban, hanem a kísérő tanáraik is rácsodálkozhattak tanítványaik képességeire. Azoknak a gyerekeknek, akiknek szókincse szegényes, nehezen fejezik ki magukat, a tevékenység vált a kommunikáció eszközévé. Az oktatásban rosszul teljesítő tanulók, kilépve az iskolában megszokott hátrált, passzív szerepből, megnyíltak, bátrabban vettek részt a foglalkozásokon. Az új aktív helyzet, a szorongásmentes légkör, a saját tapasztalatokhoz köthető információk, amelyek kíváncsivá teszik a gyerekeket, maguk után vonják a tanulási, verbális és nem verbális képességeik fejlődését is. Hasonló tapasztalatokról számol be Mlakár Zsófia is a miskolci Herman Ottó Múzeumban tartott projektje alapján.⁵

A foglalkozások a hátrányos helyzetű, tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek helyes önértékelését, önbizalmát is tudták fejleszteni. A komplex, különböző érzékszervek bevonására alkalmas múzeumi tanulási helyzet az egész csoportra

⁵ MLAKÁR Zsófia: *Ajánlás múzeumpedagógiai programok tervezéséhez és megvalósításához a szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű csoportok bevonására*, Múzeumi iránytű 16, Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2018, 81-102.

jó hatással van. A tanulási helyzetből adódó együttműködési kényszer maga után vonja az interakciók számának emelkedését, aminek hatására nő a gyerekek empatikus készsége és ezzel együtt egymás iránti toleranciája is. Egy elfogadóbb közösség pedig nem hagyja magára a lemaradókat, hanem segíti, inspirálja őket.

A rajz és képzőművészet, a kézműves tevékenységek, a zene vagy tánc szintén hasonló eredményekhez vezethet, mivel a nonverbális kommunikáció sokkal könnyebb lehet számukra. Ha ezek a tevékenységek megtalálják természetes kötődésüket a múzeum kiállításaihoz, ezzel az egész múzeum intézménye ismerősebbé, barátságosabbá tud válni számukra.

Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a múzeumok a közlekedést és a múzeumi költségeket fedező pályázatok kifizetése után a halmozottan hátrányos helyzetű településekről érkező csoportok számának drasztikus csökkenését tapasztalták meg. A buszos utaztatást nem tudta pótolni a MÁV-kedvezmény, hiszen a hátrányos helyzetű térségekben található számos településen nincs vasútállomás, valamint a szülők is aggódnak az esetleges átszállásokkal járó utazások miatt, hiszen ezekről nekik is kevés a tapasztalatuk.

Ha a múzeumba jutás nehézségeket okoz...

A fentebb leírt jelenség ellensúlyozására több múzeum is (pl. a Skanzen, a Néprajzi Múzeum stb.) „Bőröndmúzeum” programokat dolgozott ki olyan csoportok elérésére, akiknek nehézséget okoz eljutni a múzeumba. A Skanzenben 3 korsz-

tálynak, köztük az 1-2. osztályosoknak *Ünnepek, szokások*, a 3-4. osztályosoknak *Életünk, ételünk*, az 5-8. osztályosoknak pedig *Család és közösség* címmel dolgoztak ki foglalkozásokat. A foglalkozások 45 percesek, így a meglátogatott iskolák tanítási rendjéhez igazodnak. Az évek óta tartó program során a múzeumpedagógusok több mint hetven magyarországi és határon túli településen jártak, közel ötszáz foglalkozást tartottak tízezer diáknak. Az őszi és tavaszi utak a pandémia miatt maradtak abba.

A foglalkozások módszerei az életkori és tanulási sajátosságokhoz alkalmazkodtak. Az 1-2. osztályosok egy bőrdnyyi múzeumi tárgyból választották ki a foglalkozáshoz közel eső ünnephez kapcsolódó kellékeket. Dalokkal és köszöntőkkel játékosan felidéztek az ünnepléshez kötődő szokásokat, szerepeket és a közösségi ünneplés formáit.

A 3-4. osztályosoknak fejlesztett foglalkozáson a búzaszemek megőrlése, a kenyértészta közös dagasztása, majd az osztály kenyérének kisütése után a közös étkezés szavak nélkül is átélhetővé teszi a gyerekek számára az eredményes közös munka örömét. Az 5-8. osztályosok foglalkozásán a családi munkamegosztást idézték fel a gyerekek tárgyak segítségével. A tárgyakhoz munkafolyamatokat és a munkát elvégző családtagokat társítottak. Kiscsoportokban képzelték el a családtagok tevékenységeit, majd szavak nélkül be is mutatták ezeket. A jól előkészített kiscsoportos vagy páros munkaformákban a motivált gyerekek sokkal aktívabbak. A feladatokat úgy kell meghatározni, hogy a csoportnak minden tagja tevékeny szerepet kapjon. Tapasztalják meg a diákok, hogy a feladatok elvégzéséhez a csoport minden tagjának az aktív részvételére szükség van, csak így érhetnek el eredményt. A foglalkozások kiemelt célja az együttműködési készségek tudatos fejlesztése.

Együttműködés a pedagógusokkal

A foglalkozások szervezésénél fontos szempont volt, hogy a múzeumpedagógusok megkérték a helyi pedagógusokat, hospitáljanak a múzeumpedagógiai foglalkozásokon, és figyeljék meg tanítványaikat a saját tanári szerepüktől eltérő helyzetben. Figyeljék meg, előbukkannak-e esetlegesen tanulási zavarokkal küzdő diákjaiknak olyan készségei, képességei, amelyeket felhasználhatnak későbbi oktatási tevékenységeik során. A múzeumpedagógusok pedig azt kérték a pedagógusoktól, hogy ők is hospitálhassanak a tanórákon, hogy ezt követően érdemben tudjanak módszertani beszélgetést kezdeményezni a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók eredményes oktatásáról. A tapasztalatok azt mutatták, hogy ahol az iskola nem rendelkezett korszerű pedagógiai programmal, és a tanárok nem voltak hatékony módszerekkel felkészülve a nagy kihívást jelentő pedagógiai nehézségek enyhítésére, ezekben az oktatási intézményekben kerülték az érdemi konzultációt. Ennek a helyzetnek a kialakulása sok tényezőre vezethető vissza, és az okok mélyebb értelmezése nem ennek a tanulmánynak a feladata. A múzeumpedagógusok jártak ugyanakkor nagyon hatékony pedagógiai programmal rendelkező iskolákban, és itt nem csak az országosan is ismert, a Komplex Instrukciós Programot bevezető és a módszert továbbadó hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskola, vagy a Berettyóújfalun és Toldon működő Igazgyöngy Alapítványhoz kötődő oktatási intézmények említhetők meg, hanem a Kétegyházaán működő Márki Sándor Általános Iskola, vagy a határon túl, a szlovákiai Bátján található Alapiskola is. Ezekben az intézményekben a pedagógusok örömmel osztották meg a tapasztalataikat, fontosnak tartották az együttműködést, ami a programok hatékonyságának alapfeltétele.

Digitális eszközök használata

A szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetben lévő szegregátumokban élő gyerekeknek is vannak sok esetben okoseszközeik, vagy az iskolában hozzájutnak ezekhez. A digitális tér lehetővé teszi a múzeumi tértől függetleníthető múzeumi tartalmak elérését. A múzeumi digitális fejlesztések fő kihívása, hogy miként szólítsa meg a diákokat, hogyan szoktassa rá őket a múzeumi tartalmak használatára, milyen készségeket tud fejleszteni az eszközök használatával. A Néprajzi Múzeum *Motívumalkotó*⁶ játéka a tárgyakon található motívumok kreatív felhasználásának lehetőségével a vizuális készségeket fejleszti, miközben játékosan bemutatja a motívumok sokféleségét is. A múzeum másik, 2022-ben Nívódíjat nyert digitális *Keep calm – Türeleművegek*⁷ játéka a gyűjteményben található műtárgyak bemutatása mellett a készítés technikáját használja fel. A türelmet igénylő digitális játék kiválóan fejleszti a kombinációs készséget, a finommotorikus képességeket. Az iskolákban kihelyezett foglalkozásokon a múzeumpedagógusok is megtapasztalták, hogy a tanulási nehézségekkel küzdő diákokat is lekötötte a játék, hosszabb ideig voltak képesek koncentrálni a siker eléréseért. A sikerélmény ösztönözte őket a nehezebb feladatok teljesítésére, de örömmel ismételték is a játékot. Sok múzeum a kiállításait digitálisan is elérhetővé teszi, de ezen túl keresni kell a lehetőséget az iskolai felhasználásra és a készségfejlesztésre.

Együttműködés a családdal, az iskola és a múzeum között

A szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű csoportok eredményes felzárkóztatására, vagy legalábbis hátrányaik csökkentésére együttműködésre van szükség az iskola, a család és a múzeum között. Az iskolai oktatás hatékonyságát emelheti és kiegészítheti a kompetenciákat fejlesztő múzeumi oktatás. A készségek fejlesztése a gyerekek későbbi munkaerőpiaci lehetőségeit is javítja, ami a családnak szintén elemi érdeke. A család bevonásával az iskolai oktatás is eredményesebb lehet. A kulturális készségek felértékelődhetnek, ami az egész család kulturális attitűdjére hatással lehet.

Összegzés

A program tervezésekor fontos figyelembe venni a résztvevők korát, kulturális hátterét, érdeklődési körét és az előzetes iskolai ismereteit. A programokat úgy kell tervezni, hogy relevánsak és érdekesek legyenek a célközönség számára.

Fontos figyelembe venni, hogy a résztvevők sokféle tanulási stílussal rendelkezhetnek. A programokat érdemes úgy tervezni, hogy lehetőséget adjanak a több érzékszerv, például szaglás, tapintás és hallás bevonásával történő élményalapú tanulásra.

Az interaktív módszerek nagyon hatékonyak lehetnek a résztvevők figyelmének megtartásában és a tanulás ösztönzésében.

A nyitott és befogadó légkör fontos a résztvevők számára. Lehetőséget kell teremteni a gyerekek visszajelzésére és véleményük figyelembevételére.

---

⁶ <https://motivumalkoto.neprajz.hu/> (2023.04.22.)

⁷ <https://turelemueveg.neprajz.hu/> (2023.04.22.)

Fontos, hogy a programok elérhetőek legyenek a célközönség számára. Ehhez érdemes pályázatokat bevonni.

A digitális múzeumi elérhetőséget, múzeumpedagógiai felületeket fejleszteni kell.

Azok a programok, amelyek együttesen vonják be a helyi közösséget és az iskolai közösséget, hozzájárulnak a helyi közösségek megerősítéséhez is.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozom L. Ritók Nórának, az Igazgyöngy Alapítvány vezetőjének, akinek hallhattam a témához kapcsolódó előadását, és sok fontos szempontra felhívta a figyelmemet. Természetesen köszönettel tartozom a különböző múzeumokban dolgozó múzeumpedagógus kollégáimnak, a hátrányos helyzetű települések iskoláiban dolgozó tanároknak, akik megosztották velem tapasztalataikat, mivel bármilyen eredményt csak közösen, együttműködéssel érhetünk el.

Molnár József
múzeumpedagógus, Néprajzi Múzeum

**Ajánlás tematikus
múzeumpedagógiai
programok tervezéséhez
a testi, az érzékszervi, az
értelmi, a beszéd- vagy
más fogyatékos tanulók
csoportjainak múzeumi
látogatásához**

Alapvetések

„A fizikai és társadalmi életesélyek egyenlőtlensége arról szól, hogy van-e egyenlő jogunk az élethez és a szabadsághoz.”
(Ferge Zsuzsa)¹

Magyarországon az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. tv. biztosítja azt a demokratikus társadalmi minimumot, hogy senki nem kerülhet hátrányba valós vagy vélt egyéni adottságai vagy valamilyen csoporthoz tartozása miatt. Az oktatási szolgáltatások megkülönböztetésmentes elérését mint esélyegyenlőségi kritériumot a 2011. évi CXC. tv. is biztosítja.

Az esélyegyenlőség és méltányosság együttes biztosítása feltételezi az inkluzív (befogadó) társadalmi környezet meglétét, vagyis a hátrányos megkülönböztetés ellen és az esélykiegyenlítés érdekében megvalósított társadalmi cselekvések önmaguk hordozzák az inklúzió ismérveit (Varga, 2015).²

A múzeum kulturális közösségi tér, törekednie kell arra, hogy szolgáltatásai elérésében senkit ne érjen hátrány, így feladatának kell tekintenie a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének támogatását is a minél teljesebb élet érdekében. Meg kell vizsgálnunk, milyen jellemzői, sajátosságai vannak a múzeumoknak, amelyekre alapozva sikeres programokat, vagy talán, ami sokkal hatékonyabb, sikeres programsorozatokat tervezhetnek a fogyatékos gyerekek számára.

A múzeum köztér is egyben, ahol a látogatókat elkerülhetetlenül kölcsönhatások érik. A múzeum ezeket a hatásokat tudatosan is képes alakítani azzal, hogy a fogyatékkal élőket láthatóvá teszi a saját tereiben, és láthatóvá teszi pozitív attitűdjét, fokozott figyelmét is ezen csoportok felé. A múzeumi látogatás rengeteg terápiás, készségfejlesztő lehetőséget jelent a fogyatékosokkal élők számára, ugyanakkor a megismerés, a tolerancia, az empátia lehetőségét biztosítja az ép fejlődésű emberek csoportjának is.

Az érzékelésen túl...

Mivel több egy múzeumpedagógiai foglalkozás, mint hogy valamilyen érzékszervünkkel érzékeljük a kiállítást?

Vak és gyengébb látó múzeumi látogatók

„A látási kontroll hiányosságainak korrigálására minden látássérült gyermek esetében segíteni kell a részvételt a közös játékban, támogatni kell a közösséghez való alkalmazkodást, a viselkedési formák elsajátítását és gyakorlását, a közösség előtti szereplést. (...) A vak gyermekeknél kiemelt szerepet kap az ép érzékszervek aktivizálása, a hallás, tapintás, szaglás, ízérezékelés, mozgás-ritmus, tájékozódási képesség intenzív fejlesztése. A vak gyermekek fejlesztésében hangsúlyos a zenei nevelés, mely egyszerre fejleszti a hallást és a mozgást.”³

¹ Ferge Zsuzsa (2005). Ellenálló egyenlőtlenségek. *Esély*, 4/2005, 3-41.

² Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Wlislócki Henrik Szakkollégium, Pécs, 2015. Készült a TÁMOP 4.1.1.d- 12/2/konv-2012-0009 komplex hallgatói szolgáltatások fejlesztése hátrányos helyzetű hallgatók részére a Wlislócki Henrik Szakkollégium szervezésében című projekt támogatásával.

³ Útmutató a látássérült tanulók integrált neveléséhez. Tantervi és módszertani útmutató füzetek (2020). <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-latasserult-tanulok-integralt-nevelesehez.pdf> (2023. 04. 16.)

Elterjedt múzeumi gyakorlat, hogy vak és gyengénlátó látogatóknak tapintható tárgyak segítségével igyekeznek múzeumi élményt nyújtani a kiállításokon. Ilyen formák találhatók a Néprajzi Múzeum ZOOM kiállításában is. Számtalan példa született híres festmények „tapinthatóvá” tételére. De vajon a színek és formák szerint különböző tapintású felületek elérik-e a festmények szemlélése során fellépő hatásokat, felismeréseket, az esetleges katarzist? Ha az érzékelés egyik hiányzó módját, példánk szerint a látást automatikusan igyekszünk helyettesíteni a tapintással a „Láss a kezdeddel!” elképzelés alapján, akkor tudomásul kell vennünk, hogy a múzeumi élményt csak részlegesen, korlátozottan biztosítjuk vak embertársaink részére. A tapintás fontos érzékelési formája a tárgy súlyának, méretének, alakjának, felületének, de hiányos érzékelése a tárgy esztétikájának. Nagyon fontos, hogy ezzel a ténnyel a múzeumi szakemberek tisztában legyenek, és ne elégedjenek meg ezzel az egyszerű automatikus helyettesítéssel. Akkor mégis mit tehetünk egy

olyan térben, ahol a tárgyak vitrinekben, védett terekben vannak kiállítva, és a látogatókat a tárgyak mellett elhelyezett szövegek tájékoztatják?

Ha nem valamilyen hiányzó képesség helyettesítésére törekszünk, hanem a meglévő képességek minél komplexebb kiteljesítésére, akkor élményekhez juttathatjuk a fogyatékossgal élő látogatókat. Ha az érzékeléshez valamilyen cselekvést társítunk, ha a tapintás a tárgy használatához társul, a vak emberek számára is adhat a tárgy megismerése örömteli élményt. Ez a tárgy vizuális érzékelését nem helyettesíti, hanem attól különböző, de szintén fontos, a megismerés örömet adó élmény lehet. Az érzékeléshez kapcsolódó tevékenységekre a különböző múzeumpedagógiai foglalkozásokon kerülhet sor. Ezek a foglalkozásokon van lehetőség és idő folyamatok összekapcsolására, összefüggések megértésére és az élmények közös megélésére. A hangok, a történetek, a mozgás mind jó alapjai lehetnek a vak gyerekekkel való foglalkozásoknak. Természetesen ezek a módszerek az ép gyerekeknek szóló múzeumpedagógiai foglalkozásokon is megjelennek, ebben az esetben a foglalkozás résztvevőinek sajátosságait vesszük figyelembe. Ha azokra a képességekre alapozunk, amelyek megvannak, és nem egy hiányzó képességet akarunk pótolni csupán, akkor a résztvevők sem fogják azt érezni, hogy korlátozottan kapnak információkat, hanem teljes múzeumi élményben lehet részük. Számos jó módszertani ötlet található a *Tanulás tárgyakkal*⁴ kiadványban, amelyek közül vak gyerekek részére is többet alkalmazhatunk.

Közösen ép gyerekekkel

A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban évek óta *Integrált tábor* tartanak a múzeumpedagógusok vak és gyengénlátó, valamint iskolai közösségi szolgálatos ép diákok számára. A Skanzen kiállításai elsősorban a falusi, paraszti életmódhoz kötődnek, az épületek helyi anyagokból készültek, és a földművelés eszközeit, valamint az állattartás helyszíneit és eszközeit mutatják be. Ehhez a tematikához kapcsolódva a foglalkozásokon a vak gyerekek az ép diákokkal közösen sokféle tevékenységen keresztül juthatnak élményekhez. A kukoricamorzsolás szinte minden gyereknek élményt okoz. A vak gyerekek semmivel sem ügyetlenebbek ebben a tevékenységben ép társaiknál, sőt láthatóan kitartóbbak és nagyobb örömet okoz számukra, mint ép társaiknak. A lemorzsolts kukoricát közösen adják oda a múzeum tanyáján élő mangalicáknak, miközben hallgatják az állatok hangos csámcsogását és elégedett rőfögését. Így számukra nincs szükség vizuális jelekre a földművelés és az állattartás összefüggéseinek megértéséhez. Az épületek jelentős része agyag felhasználásával készült, a vak gyerekek is képesek a törek, az agyag és a víz összedolgozására, majd a vályogvetésre. Hasonlóan gazdag élményt jelent a vak gyerekek számára a kenyértészta meggyúrása, a kemencében ropogó tűz melegének megérezése, majd az általuk készített illatos cipó megkóstolása. Az érzékelés és az élmény összekapcsolása ebben az esetben is logikai összefüggések megértéséhez juttatja őket. Az említett közös tevékenységek ugyanakkor alkalmat adnak a vak gyerekeknek képességeik megmutatására ép társaik előtt, például a nemezlabda készítésben, vagy bármilyen finommotorikus érzékelést igénylő tevékenységben sokszor ügyesebbek ép társaiknál. Közöttük is találhatóak olyanok, akik kiemelkedően muzikálisak, fejlett ritmusérzékkel vagy nagyon jó mozgáskultúrával rendelkeznek. Így a közös zenélésben, éneklésben is megmutathatják esetlegesen kiemelkedő képességeiket.

⁴ Durbin, Gail–Morris, Susan–Wilkinson, Sue (1990, az angol eredeti é. n.): *Tanulás tárgyakkal*. Fordította és átdolgozta Miszné Korchy Anikó. Múzeumok Mindenkinék V. Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Budapest

A budapesti Néprajzi Múzeum a MOZAIK Múzeumtúra Napon a múzeum jelentős hangszergyűjteményére alapozva demonstrációs hangszerek kézbe adásával ép gyerekekkel közös zenélést tervezett, de a közös tánctanulás és éneklés is a különböző kultúrák élményszerű megismeréséhez járult hozzá. Ezek az élmények nem valami helyettesítést szolgálnak, hanem a vak gyerekek képességeit figyelembe véve a múzeum gyűjteményéhez kapcsolódó komplex élményekhez és ismeretekhez juttatják őket. A múzeum alkalmas terep lehet arra, hogy a fogyatékos emberek is láthatóvá tegyék magukat, képességeiket megmutassák ép társaiknak. Ha a múzeum közönsége egyenrangú társként tekint a vak emberekre, odafigyeléssel fordul feléjük, komolyan veszi társadalmi kötelességvállalását, akkor nagyban hozzá tud járulni az egész társadalom szemléletváltásához. Ezzel ugyanakkor segít a fogyatékkal élő embereknek is kijutni a speciális intézmények, és a hasonló adottsággal rendelkező társaik zárt közegéből.

Hallássérült múzeumi látogatók

„A hallássérülés miatt a valóság észlelése, megismerése mozaikszerű. A világ töredékes információkból állhat össze, hiányozhat a lényegi összefüggések megértése, illetve az eseményeket előkészítő hallási benyomás. A figyelmet irányító információk hiányában a figyelem erősen dekoncentrált lehet, hiányozhat a tartós összpontosítás indítéka. A személyiség merevebbé válhat, az egyén nehezebben vált egyik helyzetről a másikra, beleértve a másik helyzetébe való beleélés képességét, az empátiát. A társadalmi szokások szabályozó funkciója kevésbé érvényesülhet, mivel az íratlan – verbális, szóbeli – szabályok az érintettek számára nem mindig egyértelműek. Az információhiány, a kommunikációs nehézségek következtében a kapcsolatok beszűkülhetnek. A gondolkodás, a viselkedés merevebbé válhat, mivel hiányoznak a szóbeli háttér-információk, a magatartást irányító verbális utasítások, szabályok. (...) Ennek következtében a hallássérült tanuló gátlásos, visszahúzódozó lesz, társas kapcsolatai korlátozottá válnak, holott a kapcsolatokra ugyanúgy igénye és szüksége lenne, mint tanuló társaiknak. A hallássérültekhez felelősen viszonyuló befogadó közösség hathatós segítséget nyújthat abban is, hogy a hallássérültek önfogadása megfelelővé váljon, s a hallókkal szembeni negatív attitűd változzon vagy éppen ki se alakuljon.”⁵

A foglalkozásokat a fentebb kifejtett sajátosságok figyelembevételével kell megtervezni. Ebben az esetben is igaz, hogy a gyerekek meglévő képességeire kell építeni, azokat kell fejleszteni interaktív foglalkozásokkal. Hallássérülteket több múzeum is rendszeresen fogad. A szentendrei Skanzen az év jeles napjaihoz, ünnepeihez kapcsolódó foglalkozásokat tart számukra. Az évek óta rendszeresen visszatérő gyerekek és a foglalkozásokat tartó múzeumpedagógus között különösen szoros kapcsolat alakult ki. A múzeumpedagógus a jelnyelvi segítség mellett szókérdőíveket és képeket is használ. A foglalkozások fontos részét képezik a különböző mozgásos játékok és kézműves tevékenységek. A már ismerős múzeumi környezet és az ismerős foglalkozásvezető biztonságerzetet ad a gyerekeknek, akik így nagy örömmel mennek ismételten a múzeumba. Az évek óta tartó közös programsorozat segíti a múzeumpedagógust az egyéni sajátosságok figyelembevételével a minél teljesebb differenciált foglalkozásra, sőt évek alatt figyelemmel kísérheti a diákok fejlődését is. A hallássérült

---

⁵ Útmutató a hallássérült tanulók integrált neveléséhez. Tantervi és módszertani útmutató füzetek (2020) <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-hallasserult-tanulok-integralt-nevelesehez.pdf> (2023. 04. 16.)

gyerekek az évente ismétlődő témákat egyre teljesebben, egyre gazdagabban ismerik meg. Az ismétlődés újabb és újabb örömforrás számukra. Ez az attitűd egyébként jellemző a vak és az értelmi fogyatékos gyerekekre is.

Közösen ép gyerekekkel

A Néprajzi Múzeum a már említett MOZAIK Múzeumtúra Napon olyan programot igyekezett összeállítani, amelyen a hallássérült gyerekek és az ép diákok között kommunikáció történjen, legyen lehetőség az együttműködésre, és kapcsolat kialakulására a különböző résztvevők között. A hallássérült diákok ép társaikkal közös kiscsoportokban választottak általuk kitalált szempont alapján a ZOOM kiállítás tárgyai közül. A tárgyakat az Activity társasjátékhoz hasonlóan mutatták be egymásnak. Ezután közösen fedezték fel a múzeum új épületét. A program fontos és nagy hatású része volt, amikor a hallássérült diákok kórusa jelynyelven énekelt zenére, így különleges képességüket mutathatták meg a többieknek.

Mozgáskorlátozott múzeumi látogatók

„Maga a mozgáskorlátozottság ténye nem befolyásolja a gondolkodási folyamatokat, azonban szükséges figyelembe vennünk azt, hogy a kisgyermek mozgásos akadályozottsága, cselekvéses tapasztalatszerzése minőségileg és mennyiségileg is módosulhat, ezáltal megváltozhat a külvilág észlelése, a megismerési folyamatok, így az átlagostól eltérő lehet a kognitív funkciók fejlődési útja, lassabb fejlődési ütemmel találkozhatunk. (...) A mozgáskorlátozott gyermeknek ugyanúgy szüksége van megfelelő tapasztalatok megszerzésére, mint minden más gyermeknek. Mozgásállapota miatt azonban ez a tapasztalatszerzés sokszor csak előkészített módon, védett környezetben valósulhat meg. Ennek biztosítása azonban hatalmas motiváló tényező, mely a legfontosabb erősség lehet a tanulás-tanítás folyamatában.”⁶

Az akadálymentesített közlekedés lehetősége a múzeumokban egyre több helyen megvalósul. A Skanzenben mobil rámpákat készítettek a foglalkozási helyszínekhez, a Néprajzi Múzeum új épületének kialakításakor pedig már a tervezéskor figyeltek erre a szempontra. A múzeum honlapján megtalálható kisfilmmel is segítik a mozgássérült látogatók közlekedését az épületben és a kiállítási terekben.⁷ A bútorzat, az okoseszközökhöz és interaktív elemekhez hozzáférést biztosító inkluzív tervezés fontos szemponttá kell, hogy váljon már a tervezés során. Sajnos ez a szemlélet még a mostanában nyíló kiállításokban sem jelenik meg.

A mozgássérült gyerekekkel való sikeres foglalkozás előfeltétele ugyanaz, mint a más fogyatékosággal élő csoportok esetében is, hogy a múzeumpedagógus előzetesen minél több személyre bontott információt kapjon a csoportról a látogatás előtt, hogy azután ennek megfelelően tudja megtervezni a gyerekek mozgását, tevékenységeit és az eszközök használatát. A mozgáskorlátozott gyerekek sok esetben a kezüket sem tudják teljes értékűen használni, így ezzel is számolni kell a foglalkozás tervezésekor. A vizualitás, a kommunikatív helyzetek alkalmazása eredményes foglalkozáshoz vezethet.

⁶ Útmutató a mozgáskorlátozott tanulók integrált neveléséhez. Tantervi és módszertani útmutató füzetek (2020). <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-mozgaskorlatozott-tanulok-integralt-nevelesehez.pdf> (2023. 04. 16.)

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=2O4u8kUCdaM>

Közösen ép gyerekekkel

A Néprajzi Múzeumban tartott inkluzív foglalkozásokon a mozgáskorlátozott gyerekek ép társaikkal kiscsoportokban választottak ki egy-egy témát a múzeum *Megérkeztünk* kiállításában. Ezt követően együtt tartottak rövid, szubjektív tárlatvezetést a többieknek, majd inkluzív tárgyak tervezésének lehetőségeit vizsgálták a *Székátíratok* kiállításában. A közös program zárásaként a múzeum filmgyűjteményéből kisebbségi közösségekhez kapcsolódó filmeket néztek és beszéltek meg közösen.

Értelmi fogyatékos múzeumi látogatók

„Az értelmi fogyatékoság állapotára általában jellemző az idegrendszer átfogó érintettsége, ebből következően jellemző az átfogó, minden részterületet érintő meglassult és töredékes pszichomotoros fejlődés. Ez azt jelenti, hogy lehetnek hosszabb megtorpanások az újabb készségek kialakulásában, amit hirtelen megugrások követhetnek. Kifejezetten nagy hangsúlyt kell fektetni a meglévő, de gyakran szunnyadó képességek feltárására, kibontakoztatására, valamint hosszú és jól tervezett gyakorlás révén a készségszintű elsajátításra. Az egyéni tanulási út tervezésének kiemelt jelentősége van a tanuló csoportnál. A képességfejlődés töredezettségének egy másik megnyilvánulása, hogy az egyes részképességek (nagy- és finommozgások, szociális készségek, kognitív funkciók – érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, gondolkodás –, kommunikáció) fejlődési üteme egy személy esetében is eltérő lehet. Azaz vannak különösen nagy odafigyelést igénylő, jelentősebb elmaradást mutató területek, és vannak erősségek, amelyekre leginkább építhetünk. Tudnunk kell továbbá, hogy az egyes részképességeken belül is lehetnek olyan konkrét tartalmak, amelyeket valamilyen nehezebben vagy éppen könnyebben dolgoz fel, sajátít el a tanuló. Nagyfokú rugalmasságra van tehát szükség a tanulási folyamat tervezése, ellenőrzése, újratervezése során.”⁸

2022-ben felkértem Onódi Ágnes gyógypedagógust, hogy látogasson el a Néprajzi Múzeumba középsúlyosan értelmi fogyatékos 16–20 év közötti tanítványaival múzeumpedagógiai foglalkozásokra. A látogatás előtt bemutattam a múzeum kiállításait az évtizedek óta értelmi fogyatékos gyerekekkel foglalkozó szakembernek, akinek gazdag tapasztalata van különböző múzeumok értelmi fogyatékos gyerekeknek tartott múzeumpedagógiai programjaival kapcsolatban. Évtizedek óta vesz részt tanítványaival ilyen programokon és projektekben, sőt aktív fejlesztője és szakértője is volt több foglalkozásnak vagy projektnek. Közösen ötleteltünk a kiállítások múzeumpedagógiai bemutatásának lehetőségeiről. Ezt követően állítottunk össze egy 4 alkalomra szóló foglalkozástervet. Ezeket átbeszéltük, a szükséges segédanyagokat elkészítettem, és a foglalkozásokon hospitáltam. A foglalkozásokat közös értékelés zárta le. Fontos tanulság volt a foglalkozássorozat végén, hogy a múzeum bemutatott témáit apránként, egy-egy témára fókuszálva lehet feldolgozni. Általában a foglalkozásokat túlterveztük, de mivel ebben az esetben kiemelten fontos szempont, hogy az értelmi fogyatékos diákok tempójához alkalmazkodjon a foglalkozásvezető, bizonyos elemek nem kerültek sorra. Ezeket vagy foglalkozáson vagy az iskolai órán pótolták. A többszöri visszatérés biztosságot adott, fontos volt a már megismert múzeumi dolgozókkal kialakult jó kapcsolat. Az újra végigjárt kiállítótérben a gyerekek örömmel fedezték fel újra a már ismerős tárgyakat. Sikerélményt adott, hogy sok mindenre emlékeztek, és több tárgyat felismertek. A foglalkozások általában 60 percig tartottak, ezt az időt mindegyik tanuló türelmesen el tudta tölteni a kiállítótérben. A gyógypedagógiai szakember és a múzeumpedagógus közös munkájának a Néprajzi Múzeum kiállításait látogató értelmi fogyatékos diákok részére alkalmazható speciális múzeumpedagógiai módszerek fejlesztése volt a célja, amelyet a múzeumpedagógus meg tud osztani kollégáival.

Közösen ép diákokkal

⁸ Hogyan támogassuk az intellektuális képességzavart mutató gyermekeket? Útmutató a középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók integrált neveléséhez. Tantervi és módszertani útmutató füzetek (2020). <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-kozepulyosan-ertelni-fogyatekos-tanulok-integralt-nevelesehez.pdf> (2023. 04. 16.)

A már korábban említett *Integrált táborban* a Skanzenben egyhetes délelőtti foglalkozásokat szerveznek értelmi fogyatékos és iskolai közösségi szolgálatos diákok számára. A tábort itt is felkészítés előzi meg, amelynek során a gyógypedagógus személyes jellemzést és módszertani tanácsokat ad a középiskolás diákoknak. A táborban párokat alkotnak a gyerekek, és az ép fejlődésű diákok saját tapasztalataikat tudják megosztani társaikkal a napi programok előtti és az azt záró megbeszéléseken. A tábor évek óta erős hatással van a középiskolásokra, a tábort követő nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőív értékelése megmutatja a program jelentős szemléletformáló hatását, sőt több diák pályaválasztását is befolyásolta, és közülük többen is gyógypedagógusnak tanultak tovább.

2023. május 3-án az Örökség Kulturpolitikai Intézettel együttműködve a Néprajzi Múzeum **MOZAIK Múzeumtúra Napot** szervezett, amelynek elsődleges célja az inklúzió volt. A múzeum fogyatékosággal élő és tipikus fejlődésű diákokat fogadott programjaira. A programok előtt felvettük a kapcsolatot a fogyatékos diákok tanáraival, hogy minél több információt kapjunk tanítványaikról, ezek felhasználásával tudták az ép diákcsoportokat felkészíteni tanáraik a programra. A tanulók vegyes csoportokban, ingyenes programokon vettek részt a múzeum különböző kiállítási tereiben. Célunk volt, hogy a csoportok kapcsolatba kerüljenek egymással, miközben interaktív módon, közösen fedezik fel a múzeum kiállításait. A programok lehetőséget teremtettek a kortárs kapcsolatépítésre és a diákok szemléletének formálódására. A programokat úgy terveztük, hogy a fogyatékos diákok egyenrangú partnerei lehessenek ép társaiknak. Közös csoportokat alkottunk, amelyek együtt vettek részt a valamelyik kiállításunkhoz kapcsolódó 45 perces foglalkozáson. A közös foglalkozást egy másik, az előbbihez kapcsolódó, azt kiegészítő szórakoztató program követte. Ezen programok mellett az ép fejlődésű diákok két-két csoportja két különböző témájú interaktív érzékenyítő foglalkozáson vehetett részt. Az egyiken értelmi fogyatékos szakértő bevonásával vizsgálták meg kiállítási szövegeket, majd kísérletet tettek a szövegek könnyen érthető átírására értelmi fogyatékos látogatók számára. A másik foglalkozáson az Uccu Alapítvány munkatársai tartottak szemléletformáló workshopot a cigánység és az előítéletesség témájához kapcsolódva. A délelőtti időszámban az általános iskola felsős korosztálya, délután pedig középiskolások vettek részt a programokon.

Összegzés

Ha a múzeumba tematikus múzeumpedagógiai programokat tervezünk testi, érzékszervi, értelmi, beszéd- vagy más fogyatékos tanulók csoportjainak, mindenképpen törekedjünk a szakemberekkel minél teljesebb együttműködésre. Ugyanakkor ebben az esetben is a minden múzeumpedagógiai foglalkozásra érvényes szempontokat kell figyelembe vennünk. A múzeumok sajátosságait figyelembe vevő, a kiállításokban rejlő, a diákok élettapasztalatához kötődő változatos témákat kibontó foglalkozásokat tervezzünk. Ezekhez a tájékozódáson és a szakismereten túl együttműködésre, empátiára és folyamatos önreflexióra van szükség. Így válhat a múzeum nyitott és befogadó intézménnyé, így valósíthatja meg társadalmi felelősségvállalását, így tehet lépéseket az egész társadalomra hatást gyakorló inklúzió felé.

Samu Csilla
múzeumpedagógus, Kiskun Múzeum

„Közelebb Petőfihez”

Hátrányos helyzetű iskolások
a múzeumban és azon túl

Múzeumpedagógiai lehetőségek hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatására

Kiskun Múzeum, Kiskunfélegyháza: „Közelebb Petőfihez”

A Déli ASzC Kiskunfélegyházi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégiummal együttműködésben lezajlott az a mintaprojekt, aminek elsődleges célja volt, hogy a tanulók megismerkedjenek a kiskunfélegyházi Petőfi-kultusszal, a költő életútjával úgy, hogy különböző módszerekkel, különböző tematika alapján más-más problémakört dolgozzunk fel, a saját életükre kivetítve.

A projekt jó példa lehet arra, hogy merjünk kimozdulni a múzeum falai közül, vezessünk be korosztálynak szóló városismertető sétákat, használjunk digitális eszközöket, kapcsoljuk össze a múltat a mostani rohanó világgal.

Kinek ajánljuk?

Azoknak az intézményeknek, ahol biztos háttérrel rendelkező (irodalmi, történeti: dokumentumok, tárgyi emlékek, épületek, kultuszápolás...), megfelelő tudású szakemberek tudnak segíteni a település pedagógusainak; és azoknak az iskoláknak, akik tudják segíteni a helyi múzeum múzeumpedagógiai programját.

Célcsoport

Középiskola, 16-19 éves korosztály; hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, esetlegesen tanulási nehézséggel / zavarral küzdő és kiemelten tehetséges diákoknak.

Milyen területeket ölel fel a projekt?

A fiatalok kulturális esélyegyenlőségének megteremtését, a közös gondolkodást, a csoportmunkát, a lokálpatriotizmust, az olvasóvá nevelést, a kutatómunka elsajátítását, a globális és helyi értékek megismerését, szokások és hagyományok felidézését.

Kire / mire van szükség?

Személyi összetétel:

- Egy jól képzett, szakmailag felkészült pedagógusra, aki ismeri a tanulók erősségeit, hiányait.
- Egy jól felkészült, szakmailag képzett múzeumpedagógusra.

Helyszín:

- Muzeális intézmény,
- Közoktatási intézmény.

Eszközök:

- Manuális eszközök pl.: fénymásolt lapok, kártyák, kréta.
- Digitális eszközök pl.: mobiltelefon, projektor, laptop.

Alkalmazott pedagógiai módszerek a program során

Öt alkalommal, kéthetente 2*45 perces, órarendbe épített foglalkozások. Csoportmunka, páros munka, szerepjáték, frontális előadás, egyéni önálló munka.

Megvalósító intézmény

Kiskunfélegyháza Város Önkormányzatának Kiskun Múzeuma

Együttműködő közoktatási intézmény:

Déli ASzC Kiskunfélegyházi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium *(a továbbiakban Mezőgé – szerk.)*.

Megvalósítás ideje:

2023. február – 2023. május

Témakörök:

1. Életút-feldolgozás
2. Kultuszápolás

Bevezetés

Kiskunfélegyháza város fenntartásában működik a Kiskun Múzeum mint területi múzeum, és két fiáléja, a Petőfi Sándor Emlékház és a Móra Ferenc Emlékház mint közérdekű muzeális kiállítóhely. Az intézmények a lehető legmagasabb szinten, széles körben kívánják bemutatni és megmutatni Kiskunfélegyháza és környéke, valamint a Kiskunság értékeit, a város hírességeinek élettörténeteit korosztályi szintre fel- és kidolgozva. Fontos célkitűzés, hogy az intézmény megfeleljen a 21. század összetett és komplex muzeológiai és közönségszolgálati feladatainak, ezáltal látogatóbarát múzeummá váljon, és segítse az élethosszig tartó tanulást (life–long–learning).

A múzeum az esztendő minden napján kiemelten fontosnak tartja Petőfi Sándor és Móra Ferenc szellemiségének, örökségének védelmét, kultuszuk ápolását. A munkatársak azon dolgoznak, hogy a városban élők, az itt tanulók, illetve az ide látogató vendégek azt tapasztalják, hogy Félegyházán minden évben „Petőfi-émlékév” van, hogy Móra Ferenc, dr. Magyarai Béla, Holló László életműve különleges és példaértékű; Kiskunfélegyháza, mint az egykori Kiskun kerületi központ történelmileg, irodalom- és művészettörténetileg a kulturális örökségünk része.¹

A Kiskun Múzeum munkatársai a múzeumpedagógiai programokat úgy dolgozták ki, hogy a felhalmozott tárgyi örökséget élményszerűen, korosztályi szinten mutassák be. Legfontosabb cél, hogy a múzeumba látogatók maradandó élménnyel gazdagodva térjenek haza. A múzeumpedagógiai program hipotézise a lokálpatriotizmus erősítése, az élményszerű bemutatás, a motiválás, az ismeretbővítés, fejlesztés a gyermekek sajátos igényeihez (szociálisan hátrányos helyzetű, fogyatékkal élő) igazítva.²

A múzeum és a városban működő közoktatási intézmények között évek óta tartó jó kapcsolat alakult ki, melynek bizonyítékai:

- az iskolák fenntartói minden évben megváltják a múzeumi bérletet,
- legalább egyszer egy tanévben meglátogatják a tanulóifjúsággal a kiállítóhelyeket,
- az iskolák múzeumi programokba (amiket diákoknak szervezünk) aktív résztvevőként és hallgatóként bevonhatók,

---

¹ A Kiskun Múzeum küldetésnyilatkozata (Kiskun Múzeum, 2019.)

² A Kiskun Múzeum múzeumpedagógiai programja (Kiskun Múzeum , 2019)

- a tanulók és a pedagógusok várják a múzeumi versenyeket, pályázatokat, táborokat,
- a tanulók szívesen töltik a múzeumban az önkéntes közösségi szolgálatot (IKSZ).

A Kiskun Múzeum további célkitűzése e módszert különböző szakiskolában tanuló (pl. gépész, fodrász, logisztikus stb.) középiskolai osztályoknak kidolgozni, a múzeumpedagógiai munkatervbe beépíteni.

A programról

Előzmények

A 2022/2023-as tanév elején megkeresést kapott a múzeum a Déli ASzC Kiskunfélegyházi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium iskolai projektjében való aktív részvétel kapcsán. A középiskola magyar–kommunikáció szakos pedagógusa kért együttműködést azért, hogy az iskola szakmunkás képzésében tanuló

9. (és majd 10.) évfolyamos diákok többet kapjanak a tankönyveken³ túl, és ismerjék meg városunk kiemelkedően fontos személyének életútját globálisan és helyi szinten is.

A feldolgozott téma Petőfi Sándor élete és kultusza volt. A projekt a tanév második félévében, tömbösített alkalmak keretében, váltakozva az iskolában, a Petőfi-házban és a város Petőfi-emlékhelyein, egyszer gyakorlat- és máskor elméletorientáltan valósultak meg, kiegészítve otthon elvégzendő feladatokkal is.

Az iskoláról

„A Déli ASzC Kiskunfélegyházi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium (továbbiakban Mezőgé – a szerk.) az agrárszakterület mindkét szakmacsoportjában (mezőgazdasági és élelmiszeripari) naplali rendszerű általános műveltséget megalapozó oktatást, valamint iskolarendszeren kívüli felnőttképzést, továbbképzést és vizsgáztatást folytató szakképző iskola.”⁴

A programban részt vevő diákok

Az iskolai projektben 32 fő pék-cukrász tanuló vett részt, akiknek képzése nem zárul érettségivel. (A középiskola lehetőséget biztosít annak megszerzésére, de a résztvevők nagy többsége nem kíván élni ezzel a lehetőséggel.)

A diákok közül:

- 10 fiú és 22 lány,
- tanulási zavarban szenvedő tanulók száma (diszlexia, diszgráfia): 5 fő,
- tanulási nehézséges (SNI, BTMN, ADHD) tanulók száma: 18 fő,
- HH, HHH tanulók száma: 3 fő (szociális / családi helyzetük alapján),
- nevelőszülőknél élő tanulók: 5 fő,
- kiemelten tehetséges tanuló: 2 fő.

A fiatalok az iskolába családi indíttatásból, a szakma iránti szeretetből érkeznek, egy részük igen gyenge tanulmányi eredménnyel nyer felvételt az intézménybe, vannak köztük olyan jó képességű tanulók is, akik valamilyen külső hatás miatt, mint pl. pedagógia, családi háttér stb. értek el az általános iskolai tanulmányaik során gyengébb teljesítményt. Megfigyelhető ezeknél a tanulóknál, jó és motiváló pedagógus mellett, hogy sokkal jobban teljesítenek, tanulmányi eredményük javul.⁵

Azt gondolom, hogy ha a pedagógus felkarolja a tanulót, kiáll mellette, mi pedig mint külső szakemberek segítjük az egész folyamatot, az csak pozitív kimenetelű lehet. Megfelelő módszerekkel motiválhatjuk őket, fejleszthetjük személyiségüket, csökkenthetjük a családi háttérből adódó hiányosságokat.

A projekt lebonyolítása – munkaformák, módszerek

1. Petőfi-életút feldolgozása – 2X45 perc

Az első alkalom tanóra keretein belül, az iskolában, egy osztályteremben valósult meg. A tanulók megismerése után felmérésre került tudásszintjük a témakörrel kapcsolatban. Annak ellenére, hogy tanulták már Petőfit, elengedhetetlen

³ Szakiskolai közismereti tankönyv, 9. évfolyam, https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/FI-511010902_tartalom.pdf

⁴ (Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium)

⁵ (Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium története, dátum nélkül.)

szempont volt, hogy rendelkeznek-e annyi tudással, amennyi a következő „tananyagrészt” elsajátításához elegendő lesz, a szükséges előfeltételeik megvannak-e, ismerik-e a megfelelő fogalmakat a témában és a gondolkodási műveleteket.⁶ Fontos volt, hogy először osztályszinten dolgozzanak, majd kisebb csoportmunkában valósuljon meg a foglalkozás, majd párban oldják meg a kiosztott feladatokat.

Alkalmazott módszerek, munkaformák:

a) Irányított kérdésekkel vitahelyzet kialakítása – cél: konszenzusra jutás, aha-élmény

Irányított kérdésekkel vitahelyzetet teremtettem, az irányított kérdéseket felírtam a táblára. Vitára bocsátottam a születési helyet, a szülők szerepét Petőfi Sándor életében, a szerelmet, az általuk vélt legszebb Petőfi-verset és a történelmi szerepkört, majd az eltűnés körülményeit. A vitahelyzetből több minden kiderült:

- az osztályban kik a hangadók,
- kik azok a tanulók, akik nem mernek megnyilvánulni,
- kik a teljesen passzív tanulók;
- mennyi a tudásuk az adott kérdéssel kapcsolatban.

A vita után összeszedtük az általuk adott releváns válaszokat (információkat). A kérdések alá először az ő válaszuk került kiemelten zöld színnel, majd felírtam az én válaszaimat is piros színnel. Mikor meglátták a válaszok közötti párhuzamot, jött az aha-élmény. Itt már a passzív tanulók is bekapcsolódtak az órába.

b) Egyszerű kérajzhoz fogalmak (külső és belső, negatív és pozitív tulajdonságok) hozzárendelése – cél: megoldókészség fejlesztése, elfogadás

A táblára került két krétarajz, az egyik egy női alakot (Hrúz Máriát), a másik pedig egy férfialakot (Petrovics Istvánt) ábrázolt. A tanulók kaptak kártyákon belső és külső, negatív és pozitív jellemvonásokat, amiket csoportosítaniuk kellett az alakok mellett. Itt a megoldókészség fejlesztésén és az elfogadáson volt a hangsúly, hiszen előkerültek olyan tulajdonjegyek is, amik mindkettő alakra vagy egyikre sem voltak igazak. Rá kellett jönniük, hogy közös halmazokat kell készíteni a jó megoldáshoz.

c) Megszemélyesítés – cél: fantázia fejlesztése, konszenzusra jutás

A tanulóknak ki kellett találni egy női és egy férfi képet, akikkel szívesen beszélgetnének, tanácsot kérnének.

d) Szituációs gyakorlatok – cél: kommunikációs készség fejlesztése, problémamegoldás, előadói készség fejlesztése, önismeret és gondolkodásmód

Hogy oldjam meg? A téma feldolgozásához a tanulók 5 fős csoportokat alakítottak ki. Szituációs játékokat játszottak, a tanulók személyes és morális értékeire téve a hangsúlyt, gondolkodásmódjukat, önismeretüket fejlesztve. Szituációk, melyeknek megoldására 5-5 perc jutott:

• Petőfit apja beírta a kecskeméti evangélikus iskolába, Hrúz rokonokra bízva a gyermekét. Mit érezhet az 5,5 éves kisfiú?

---

⁶ (Csapó, 2005)

- Petőfi Aszódra jár iskolába. Nagyon jól tanul. Három év után otthagyja az iskolát. Hogyan búcsúzik el a társaitól?
- 1838-ban Petrovics István tönkremegy. Nem tudja finanszírozni gyermeke tanulmányait. Hogy oldja meg a fiatal

Petőfi a mindennapokat?

e) Írásbeli feladat/elemzés – cél: kombináció, matematikai készség fejlesztése, együttműködés, digitális kompetencia fejlesztése

Egyszerű, papíralapú táblázatban a tanulóknak ki kellett számolniuk, mekkora volt az az összeg, amely alapfeltétele volt annak, hogy a kis Petrovics Sándor a legjobb iskolákba járhasson. Át kellett váltaniuk a számokat rénes forintról a ma forgalomban lévő Forintra. A feladat megoldásához okostelefon és internet segítségével kellett dolgozniuk, párban. A cél a digitális kompetencia fejlesztése volt, az együttműködés és a kutatómunka került előtérbe.

f) Otthon elvégzendő feladat

A tanulók által megalkotott nő- és férfialakhoz egy 50 karakteres SMS-t, messenger-üzenetet, Whatsapp-üzenetet kellett írniuk haza, az általuk választott tanítási intézményből (Kecskemét, Aszód, Selmechánya stb.).

2. Petőfi-életút feldolgozása a Petőfi Sándor Emlékházban – 2X45 perc

A második alkalom a Petőfi Sándor Emlékházban volt. Először a kiállításokat tekintették meg önállóan – *volt olyan tanuló, aki még soha nem volt az emlékházban* –, majd az „Itt születtem én ezen a tájon...” című foglalkozáson vettek részt.

Alkalmazott módszerek, munkaformák:

A foglalkozás során a tárlatban kiállított tárgyi és szellemi emlékek – komplexen a helyi értékekkel, személyekkel – megismerése volt a cél. A foglalkozás több részből/egységből állt.

A bemutatás, mint beszélgetés volt jelen a rendelkezésre álló idő első harmadában. A beszélgetés arra fókuszált, hogy a tanulók mennyire ismerik a félegyházi Petőfi-kultuszt. Tudásukat kiegészítve, tárlatvezetés keretében dolgozták fel a témakört, mely kiegészült egy filmvetítéssel is.

A következő harmad központi eleme egy felfedező játék volt. A játék egy előre elkészített feladatlappal támogatott volt; ezt párban oldották meg. A feladatlapon különböző feladattípusok voltak, mint: bűvös négyzet, egészítsd ki stb., amiknek megfejtéseit a kiállításban találták meg, illetve az előzetesen elmondott információkat dolgozták fel. A felfedező játékkal visszamértük és fixáltuk az elhangzottakat.

Az időkeret egy interaktív játékkal zárult. A játékban az egyéni véleményalkotás állt a központban. Három személyhez köthető kulcsszavakat kaptak a diákok, melyekről el kellett dönteniük, kihez tartozhatnak. Érdekes megfigyelések és érvek születtek, amikből mi felnőttek is tanulhattunk.

Otthon elvégzendő feladat

A tanulóknak Petőfi Hazámban című verséhez illusztrációt kellett készíteniük technikai korlát nélkül.

3. Játék a téren – városi séta mobiltelefonnal – 2x45 perc

A „Z-” és „alfa-generációnak” a virtuális világ a mindennapok szerves részét képezi, ami megfelelő módszerrel jól kiaknázható. Kimondottan ezért találtuk ki azt a fiataloknak szóló, „Az én Petőfim” című városi sétát, amihez a múzeum QR-kód alapú mobil guide applikációját⁷ használtuk. Az app segítségével interaktív, gamifikációs felfedező játék valósult meg a városban, a Petőfihez kötődő helyszíneken.

A harmadik alkalommal a résztvevők a játék során megkeresték a Petőfi-emlékhelyeket, majd a helyszíneken olyan feladatokat kaptak, melyeknek megoldásai az emlékhelyre/épületekre kihelyezett QR-kódok alatt voltak. A feladatok megfejtéséhez az applikáció, mobiltelefon, mobilinternet kellett. A diákok párban dolgoztak. A séta célja az ismerethővítés, digitális kompetenciafejlesztés, az írás és olvasás készségének fejlesztése volt.

Otthon elvégzendő feladat

A tanulóknak étlapot és logót kellett tervezni egy általuk kitalált 19. századi vendéglátóhelyhez.

---

⁷ Múzeum Atlasz applikáció: okostelefonon/tableten futtatható QR-kód alapú applikáció, ami zárt rendszerben kommunikál az adatbázissal. A QR kódjait csak ezzel az applikációval lehet olvasni, nem lehet feltörni. A QR tartalmát bármikor lehet cserélni, nem kell új kódot generálni. Forrás: <https://www.muzeumatlasz.hu/mi-a-muzeum-atlasz-guide/>.

4. „Ilyen tavasz csak egy volt” – ppt-előadás az 1848–49-es forradalom és szabadságharcról, Petőfi szerepéről, a félegyházi eseményekről – 2X45 perc

A negyedik találkozáskor frontális előadás zajlott iskolai környezetben. Eszközök tekintetében a legkevesebb ráfordítást igényelt, csak egy laptop, egy projektor – esetleg okostábla és egy jól összeállított PowerPoint-diasor szükséges hozzá.

A ppt összeállításakor az volt a szempont, hogy minél több képanyagot tartalmazzon, a megfelelő helyeken a megfelelő színek domináljanak, kiemelten megjelenjenek rajtuk olyan szavak, amik akaratlanul is rögzülnek, és a ppt tartalmazzon hanganyagot és videót is.

Az előadás során a tanulók 2X45 percen keresztül aktívan figyeltek, bevonódtak az előadásba, hozzászóltak, kérdeztek, összefüggéseket kerestek.

5. Záró foglalkozás – rövid távú visszamérés – 2X45 perc

Az utolsó találkozás alkalmával a tanulók visszamérő feladatlapot kaptak, melynek kérdései felölelték az előző négy alkalom témaköreit. Mindamellet, hogy a már meglévő ismeretek visszamérésére fókuszált a feladatlap, a tanulók újabb ismereteket szerezhettek. A diákok önállóan dolgoztak.

A feladattípusok a következők voltak:

- képfelismerés (a Petőfi Sándor Emlékház feladatlapjában volt),
- eszperente leírás (a Petőfi Sándor Emlékház kiállítására épült),
- versfelismerés illusztráció alapján,
- színonimaszótár (verscímek),
- ételfelismerés leírás alapján (ételek egy reformkori kávéház étlapjáról – internetet használhattak),
- totó (Petőfi-életút alapján).

Tanulságok, eredmények:

Levonható konzekvencia az, hogy nagyon fontos a kidolgozott munkaterv, de szükséges a rugalmas változtatás beiktatása is. Nagyon sok esetben az volt tapasztalható, hogy a tanulók nem értik a feladatot, ezért át kellett variálni azokat. Mindig meg kellett teremteni a szükséges nyugodt légkört, amiben dolgozni tudtak, partnerként kellett tekinteni rájuk, inspirálni kellett őket, mert képesek voltak megoldani a szituációkat, születtek megható fogalmazások, csodálatos illusztrációk.

A tanulók háttéréről a program kezdetén csak annyit tudtam, hogy problémásak, nem tudnak viselkedni, nem járnak iskolába, mert más dolguk van, otthon. A tanulók makacssága, nemtörődömsége a második alkalomra feloldódni látszott, majd elfogadásra került, hogy „na Petőfi van”, és velem. A harmadik alkalommal már a beteg tanulók kivételével 28 fővel dolgoztunk AKTÍVAN; a következő két találkozást várták.

Az egyik fő eredmény, hogy össze tudtuk kapcsolni az oktatást a kultúrával helytörténettel; a másik eredmény, hogy ez a projekt a 2023/2024-es tanévben a következő osztályoknál beépül a tanórákba.

A diákok visszajelzései alapján a digitális eszközökkel való témafeldolgozás volt a legérdekesebb, új ötleteket adtak.

Gyakorlati tanácsok

Azoknak a pedagógusoknak, múzeumpedagógusoknak, akik hasonló programokon gondolkoznak, első lépésként ajánljuk, hogy járjanak utána, milyen témakört lehet feldolgozni, a tananyagba beépíteni. Gondolják át, milyen lehetőségek vannak az adott településen, amit kevés időkeretben, de maximálisan át lehet adni. Fontos a közös együttműködés, a közös együttgondolkodás (oktatási intézmény és muzeális intézmény között). Célszerű egyszerűen megvalósítható projektet készíteni, illetve kihasználni a digitális világ adta lehetőségeket is.

Az előkészítés során igyekezzünk olyan feladatokat kitalálni, amivel motiválhatóak a résztvevők, igyekezzünk az ő szempontjaikat figyelembe venni, rugalmasan kezeljük a tematikát.

A megvalósítás során figyeljünk az időkeretre, a tanulók befogadókészségére, az legyen a cél, hogy egyenrangú félként tekintsünk rájuk.

Visszamérésnél törekedjünk arra, hogy az érthető legyen, a feldolgozott témakörök mindenképpen szerepeljenek a kérdőívben.

IRODALOMJEGYZÉK

Csapó Benő (2005). Az előzetesen megszerzett tudás mérése és elismerése. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet

Kiskun Múzeum 2019. <http://kiskunmuzeum.hu/szolgaltatas/muzeumpedagogia/> (2023. július 15.)

Kiskun Múzeum 2019. <http://kiskunmuzeum.hu/rolunk/kuldetesnyilatkozat/> (2023. július 15.)

Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium. <http://mezge.hu>: <http://mezge.hu/iskolankrol/> (2023. július 9.)

Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium története. [www.mezge.hu](http://mezge.hu): http://mezge.hu/wordpress/wp-content/uploads/2019/01/iskolatortenet_szerkesztett.pdf (2023. július 9.)

Tóth Kálmán

múzeumpedagógus, Savaria Múzeum

Ágoston Eszter – Tóth Tamás

projektkoordinátorok, Vasi Múzeumbarát Egylet

A Savaria Múzeum az inkluzív múzeumma válás útján

Rehabilitációs foglalkoztatás, fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés

Savaria Múzeum – Vasi Múzeumbarát Egylet

Rehabilitációs foglalkoztatás

A Savaria Múzeum és a Vasi Múzeumbarát Egylet 2008. október 15-től elindított, integrált rehabilitációs foglalkoztatást célzó együttműködése keretében 2023-ig összesen 43 megváltozott munkaképességű munkavállaló alkalmazására került sor. Az Egylet által 2008 óta évről évre elnyert pályázati támogatásnak köszönhetően a megváltozott munkaképességű munkatársak (jelenleg 18 fő) a múzeumi közönségkapcsolati munkakörök (teremőr, tárlatvezető, jegypénztáros, múzeum-pedagógus, könyvtáros) mellett gyűjteménykezelői, illetve adminisztratív és fenntartási jellegű munkaköröket (takarító, gondnok) látnak el. A foglalkoztatási programot rehabilitációs tanácsadó-mentor is segíti.

Kompetenciafejlesztés, képzés

A projekt egyik kiemelt célja a különböző képzések, tanfolyamok révén történő kompetenciafejlesztés. Többen vettek részt nyelvtanfolyamon, szereztek valamilyen szakképzettséget, sőt volt, aki érettségit is. Egyik mmk-s tárlatvezető munkatársunk 2013-ban részt vett a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK „Érted?! – Értelm!?” – *Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* című 30 órás akkreditált szakmai továbbképzésén, 2021-ben két kolléga pedig az Magyar Nemzeti Múzeum Országos Muzeológiai Módszertani és Információs Központ (MNM OMMIK) *Inkluzív múzeum: esélyegyenlőség és egyenlő esélyű hozzáférés* című online képzésén.

Akadálymentesítés

Az utóbbi években a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés területén több beruházásra nyílt lehetőség. 2010-ben egy TIOP pályázatnak köszönhetően a rehabilitációs foglalkoztatásban részt vevő látássérült munkatársak (2 fő) számára a Savaria Múzeum több eszközt is beszerzett (MAGic képernyőnagyító szoftver, OnyxFreedomScientific dokumentum-kamera, JAWS képernyőfelolvasó szoftver, Index Braille Embosser Everest nyomtató¹).

A 2012-ben átadott Vasi Múzeumi Látványtárban az Európai Unió elvárásainak megfelelő akadálymentesített mellékhelyiség készült, és Vimec T09 típusú mozgássérült emelő beszerzésére is sor került.

2015-ben a Vasi Múzeumbarát Egylet saját forrásból ergonómiailag megfelelő asztalokat és székeket vásárolt a mozgáskorlátozott munkavállalók (3 fő) részére, illetve pályázati támogatásból speciális fűnyírótraktort a Vasi Skanzenben dolgozó mozgásfogyatékos fenntartási alkalmazott munkájának megkönnyítése érdekében.

2016-ban szintén az Egylet által elnyert pályázati forrásokból a Savaria Múzeumban lépcsőházi vezetőkörlát, 2020-ban a hátsó bejárati lépcsőhöz kapaszkodókörlát készült. 2017-ben pedig a JAWS felolvasószoftver frissített változatát sikerült megvásárolni.

A 2018-ban a Smidt Múzeum akadálymentes fogadóépülettel bővült.

¹ 2018-ban az említett Braille-nyomtatót annak hatékonyabb kihasználása érdekében a Savaria Múzeum a Vakok és Gyengénlátók Vas Megyei Egyesülete rendelkezésére bocsátotta.

Látás- és hallássérültek a Smidt Múzeumban és a Savaria Múzeumban

Az alábbiakban olyan, folytatásra érdemes kezdeményezésekről lesz szó, amelyek a Savaria Múzeum és annak holdudvarához tartozó két civil szervezet, illetve fogyatékkal élők helyi társadalmi szervezetei együttműködésében valósultak meg.

2016-ban a Smidt Múzeumért Alapítvány a KÖSZ program keretében, iskolai közösségi szolgálatban részt vevő diákok bevonásával a Smidt Múzeumban látás- és hallássérült csoportokat fogadott, a résztvevők speciális igényeinek és elvárásainak megfelelő tárlatvezetések, foglalkozásokon. A hat múzeumlátogatást megelőzte a diákok és a Savaria Múzeum érdeklődő munkatársainak a Vakok és Gyengénlátók Vas Megyei Egyesülete (VGYVE) és a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ) Vas Megyei Szervezetének tagjai által tartott érzékenyítő előadása, valamint a szervezetek képviselőivel történt helyszínbejárás.

A látássérült csoportok a múzeum három szintjén bemutatott állandó és időszakos kiállítással három különböző alkalommal ismerkedhettek meg részletesen. A kiállítási egységek tematikájához kapcsolódó tárlatvezetések a tapintható műtárgymásolatokon és az elhelyezett hangzópontokon túl, további eredeti műtárgyak kesztyűben történő kézbevitelére, és azoknak ilyen módon testközelbe hozására, jobb megismerésére nyílt lehetőség. Emellett további hangzóanyagokkal színesítettük a látogatást. A bevont diákok az előkészítési és a megvalósítási szakaszban is közvetlenül találkozhattak és foglalkozhattak a fogyatékkal élőkkel a múzeumban. A tárlatvezetések közben az érzékenyítésen kapott instrukciók alapján segítették a csoportok tagjait, majd a tárlatvezetések lezáró kézműves foglalkozásokban is aktív szerepet kaptak.

A hallássérült csoportok jeltolmács segítségével látogatták meg két ütemben a Smidt Múzeum kiállításait. Ráhangolásként a csoport tagjai közül néhányan egy-egy előre meghatározott tárgy „leírására”, azaz a tárgyról való tudnivalók jelelésére vállalkoztak, amelyet videóra vettünk. A tárgyleírásokat előzetesen a SINOSZ Vas Megyei Szervezetének titkára fordította át, a siketek és nagyothallók szókincséhez igazítva.

A fenti program megvalósítása során rengeteget tanulhattunk látás- és hallássérült embertársainktól, az ő megközelítésükről, mindennapi nehézségeikről, és örülünk, hogy hozzájárulhattunk közös kulturális javaink megismertetéséhez.

Múzeumi érintés, avagy: Berci és az okosbot

A kiállítások alapvetően vizuális ingerekre építenek. Elképzelted már, hogy milyen érzés lehet sötétben a múzeum világába csöppenni? Tárgyak vesznek körül, és csupán a hangok, különleges esetekben a tapintás adhat útmutatót milyenségükről.

2019 januárjában arra készítette fel a Vasi Múzeumbogár Klub tagjait Tóth Kálmán, a Savaria Múzeum múzeumpedagógusa, hogy vakok és gyengénlátók számára tartsanak tárlatvezetést az intézményben. A nem kis kihívást támaztó feladatot ügyesen oldották meg a gyerekek, akik közül néhányan ekkor már évek óta „múzeumbogárkodtak”, míg mások csak nemrég csatlakoztak a klubhoz. Ám ez nem jelentett különösebb előnyt, sem hátrányt a különleges tárlatvezetésre való felkészülés során. A múzeumpedagógus egy-egy kulcsszót és vele egy-egy tárgy bemutatását bízta a gyerekekre. Szakanyaggal, tanácsokkal látta el őket annak érdekében, hogy a vendégekhez érzékelhető, élvezhető módon jusson el a múzeum világa.

A gyerekek lelkesedése hamar magával ragadja az embert. A tárlatvezetői szerep egyszerre jár a felelősség izgalmával, örömmel és kíváncsisággal. A műtárgy már nem csupán önmagáért, történelmi értékéért, funkciójáért van jelen a kiállításban, hanem azért is, hogy a másik ember számára átadhatóvá, befogadhatóvá váljék.

A Savaria Múzeum aulájában Dóri fogadta a vendégeket, röviden tájékoztatta őket a Savaria Múzeum kiállításairól. Elmondta, hogy a számukra összeállított tárlatvezetés kulcsszavakkal, fogalmi lánc mentén szerveződik, vezet át a múzeumi kiállítótereken.

A *Planetária* című időszaki kiállításban Tomi megnyerő indításként lehozta a vendégek számára nemhogy a csillagokat, de a bolygókat is az égről. Méretarányos papírmásolatok segítségével érzékeltette a galaktikus távlatokat. Jelen esetben **Földünk** átmérője 10 cm. Mekkora vajon a **Jupiter**?

Második állomásként a Lapidariumban a capitoliumi triász szobortöredékei várták az antikvitás tisztelőit. **Jupiter** és Minerva monumentális alakjából sajnos csak a felsőtest maradt meg, Juno testének vonalait két, talán nem is összetartozó faragvány sejteti. Esztinek köszönhetően a képzelet varázsa egészítette ki a hiányzó részeket.

Innen az út a majdnem **uralkodói** rangra emelkedett Lucius Aelius Caesar „fejszobrához” vezetett, amelynek műanyagból készített másolatát kézbe adva arra kérte Noel a vendégeket, hogy következtessenek a görögös szakállú férfi jellemére.

A Savariában letelepített XV. Apollinaris legio **hűség**es veteránja, Publius Maecius Sabinus sírkövéhez Tóth Kálmán vezette a csoportot. Az elhunyt személyében az egyik első savariai polgárt tisztelhetjük. Bár kőbe vésett arcvonásait már leradírozta az idő, sírfelirata örök emléket állít neki.

Tovább haladva ismét Noel vette kezébe a vezérfonalat, hogy a kőtár legszebb sírkövére irányítsa a figyelmet. A Sempionius család síremlékének domborművén két férfi és nőalak látható: Paris trójai királyfi és Aeneas elrabolja a szépséges Helenát, Aphrodité istennő földi mását. Tudvalévő, hogy Helena férje, Menelaosz spártai király nem hagyta megtorlás nélkül a **hűtlenséget**. A trójai mondakörből vett elragadás-jelenet és a képmező alatt látható üldözései állatmotívum az emberi életút végességét jelképezi.

E kulcsszó jegyében a 4. századi, keresztény vallású vándorfestők, Launio és Secundinus **márvány** sírtáblája volt a következő állomás. Tóth Kálmán néhány szóban felidézte a keresztényüldözések időszakát, majd a legifjabb tárlatvezetőnek, Matyinak adta át a szót. A múzeumi barangolás a földtörténeti kiállításban folytatódott. Matyi egy megkövesedett fatörzshöz vezette a látogatókat, majd a pliocén korban élt Mastodon anancus fossziliára terelődött a figyelem. Itt sem volt tilos megérinteni az **őselefánt** megkövült **csontjait**.

A római kiállításban a Pardus és Senilis gladiátorokat ábrázoló markolatú, elefántcsont zsebkések hiteles másolatát vehették kézbe a vendégek, miközben a római arénák **bálványozott** hírességeiről Kristóf érzéketlen beszámolóját hallgathatták.

A régészeti tárlat újkőkori termében kiállított emberalakú szobrocskákról, **idolokról** Márk beszélt. Itt a séi Vénusz jellegzetes domborulatait lehetett megvizsgálni egy műtárgymásolat segítségével. Az út innen a **földszintre** vezetett, ahol vidáman köszöntek el a tárlatvezetők vendégeiktől – a legközelebbi találkozásig, amelyre 2019. február 13-án került sor.

A Vakok és Gyengénlátók Vas Megyei Egyesületének közösségi helyiségében Berci, a labrador vidám vakkantással, Bősze György elnök pedig szívélyes szavakkal üdvözölte a viszontlátogatásra érkező múzeumbogár klubosokat.

Elmondta, hogy az egyesület tagságát a látássérülés különböző fokozataival élő emberek alkotják. Van, aki erős szemüveget használ, van, aki csupán a fényeket érzékeli és vannak teljesen vakok is. Azzal a küldetéssel alakították meg a közösségüket, hogy bebizonyítsák: így is lehet teljes és boldog életet élni. Aztán a gyerekek figyelmét a vendégek részére kialakított „akadálypályára” irányította. Az asztalokon különféle társasjátékok: sakk, malom, Ki nevet a végén?, párosításra váró zoknihalom, befűzetlen tornacsuka, Braille-írógép, szendvics alapanyagok, mindenféle rejtélyes „kütyük” sorakoztak. Sőt Berci is arra várt, hogy elvigyék sétálni – pontosabban: hogy gazdájával együtt vakvezető kutyás próbaútra kísérje a bekötött szemű múzeumbogarakat.

Ha örömmel indulnál társasozni, gondolván, ez nem lehet olyan nehéz, már a feladat elején nagyot koppansz. Bele sem gondolsz, hogy mennyire függsz a látásodtól! Kínkeservesen tapogatózol a pálya iránya, a bábuk helyét jelző lyukak, a dobókocka, majd saját bábud után kutatva. Elvergödsz a célíg, de ezt is csak segítséggel. A második állomáson uzsonnával várnak, kínálgatnak. A feladat egyszerű: készíts szendvicset! Megy ez csukott szemmel is, gondolod, olyan, mint reggelen-te! Majdnem, de csak addig, amíg valaki a vaját, kenyeret, szalámit, uborkás tálat át nem helyezi máshová. A kenyéren a vaj mennyisége sem elhanyagolható körülmény, igaz? Hamar rádöbbsz, hogy korántsem vagy olyan ügyes, mint a látássérültek. De azért ne kenődj el!

A múzeumbogarak sem adták fel, mindent kipróbáltak. Pénzt számoltak, többé-kevésbé megtanulták leírni Braille-írógéppel a nevüket, zoknit párosítottak, cipőt fűztek – vakon. Aztán Bősze György bemutatta, hogy mire is jó az okos-telefon. Bizonyára benned is felmerül a kérdés: egyáltalán hogy használja egy vak ember modern korunk eme sláger-eszközét? Bizonyos telefonokban van beépített felolvasó. Felismeri például a papírpénzt kamera által, ha kell, navigál az „I can go” applikációval, felolvassa a beérkezett üzeneteket, a telepített alkalmazásokat, még a fényképezésben is verbális segítséget nyújt. Apro-pó segítség: Bősze György megosztotta hallgatóságával azt az információt is, hogy a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségén belül nemzetközi segítőhálózat működik, kihasználva a videótelefonálás adta lehetőségeket.

Az egyik asztalon a mindennapi tevékenységeket segítő eszközök (gyógyszeradagoló, szeletelő, tejőr a forraláshoz, fény- és színérzékelő, beszélő óra, világító nagytító, speciális vonalzó- és körzőkészlet) mellett összecsucukható, egy mozdulattal használhatóvá tehető fehérbot várt kipróbálásra. A továbbfejlesztett „okosbot” már előre érzékeli, ha akadály van a közelben. GPS-szel felszerelve a gyalogátkelőkről, utcákról, épületekről is tájékoztat.

Jó hangulatban játszva, az asztaloknál segédkező látássérült emberekkel beszélgetve szinte észre sem lehetett venni az idő múlását, és már búcsúzni kellett. A vendéglátók emlékül egy-egy lapozható naptárt adtak a gyerekeknek ajándékba, amit az egyesület életéből vett képek díszítenek. Ha teheted, keresd a kapcsolatot a Vakok és Gyengénlátók Vas Megyei Egyesületének tagjaival, mert rengeteget tanulhatsz tőlük! Átértékelődnek dolgaid, és talán kicsit másként látod majd a téged körülvevő világot.